

בטיחות מאפשרת בגן הילדים

מחנכים בסביבה בטוחה, מאתגרת ומאפשרת

מנהלת האגף לחינוך קדם יסודי: אורנה פז

כתיבה ועריכה:

סיגל נטף - ממונה תחום בטיחות, האגף לחינוך קדם יסודי

כתבו לפי סדר א"ב

אורה גולדהירש

אורה יעקב

פסיכולוגית התפתחותית

מדריכה מחוזית לבטיחות ילדים – מחוז דרום

קראו והעירו:

עירית בירן

רותם זהבי

סגנית מנהלת המינהל הפדגוגי

מנהל אגף בטיחות ארצי

פאטמה קאסם

ד"ר מירב תורג'מן

איריס עץ הדר

ד"ר אסף לייבוויץ

אסתר חטב

מייסון חטיב

מפקחת מרכזות בחינוך הקדם יסודי בחברה הערבית והבדווית

מנהלת היחידה להפעלה פדגוגית, האגף לחינוך קדם יסודי

האגף לחינוך קדם יסודי

תוכנית צוערים לשירות המדינה, האגף לחינוך קדם יסודי

מפקחת ארצית חמ"ד

מדריכה ארצית ורכזות הדרכה לאיכות החינוך בחברה הערבית

אמונה לנדאו

רונית רביב

שושנה וייס

נירה בן הדור

סיגל לייך

איילת פולק אברג'יל

יפית פלדמן

ענת שאואר

יועצת לבטיחות ילדים, ארגון **בטרם**.

מנהלת תוכנית זה"ב בגן – **אור ירוק** ותנועת שלי"מ, החברה למתנס"ים

מפקחת מתאמת גני ילדים – מחוז חרדי

מפקחת כוללת גני ילדים – מחוז דרום

מתכללת פיתוח מקצועי מחוז תל אביב

מנהלת גן "ירדן", קיבוץ כפר רופין, עמק המעינות – מחוז צפון

מנהלת גן "תן לי יד" ראשון לציון – מחוז מרכז

מנהלת גן "רימונים", ראשון לציון – מחוז מרכז

עריכה לשונית:

עיצוב גרפי:

יעל לביא-בליוויס

סקורפיו

תודה מיוחדת לשלומית כהן אסיף על הרשות להשתמש בשיר "צעדים במדרכה"

המדריך לגננת נכתב במסגרת התוכנית הלאומית לבטיחות ילדים ותוכנית החומש של הבטיחות במשרד החינוך.

משרד החינוך
מחוזות
מחוזות
מחוזות
מחוזות

תוכן עניינים

פתח דבר - ברכת מנהלת האגף לחינוך קדם יסודי
הקדמה

חלק א': מאפייני ההתפתחות הרגשית בגיל הרך

1. מאפיינים שונים בהתפתחות רגשית של ילדים
2. תיאוריית הלמידה החברתית – אלברט בנדורה
3. בין חיקוי לסיכון - איך נספק מודלים להתנהגויות רצויות
4. מבט פסיכולוגי- חברתי על חיקוי
5. על הקשר בין התנהגות סקרנית להתנהגות סיכונית

חלק ב': תפקיד המבוגר האחראי בהטמעת התנהגות בטוחה וזהירה

1. מה כוללים מרכיבי ההשגחה?
2. איך להצליח לחנך ילדים צעירים להתנהגות בטוחה?
3. איך ילדים צעירים חושבים ולומדים?
4. מאפיינים התפתחותיים של החשיבה בגיל הרך והקשר להעברת מסרים הקשורים לבטיחות.
5. מאפיינים התפתחותיים של החשיבה בגיל הרך והסברה תואמת התפתחות (סיכום)

חלק ג': הצעות לפעילויות בגן הילדים

1. פעילויות עם הילדים במרחבי הגן
2. הצעה לפעילות חקר סביבות הגן
3. הצעה לפעילות: חצר הגן כמרחב לפעילות מאפשרת ומאתגרת
4. הצעות לפעילויות בגן על-פי לוח השנה

חלק ד': הצעות למפגשי הורים

1. רקע תיאורטי על מאפייני התנהגות שונים של מבוגרים, במנעד שבין נטילת סיכון להימנעות
2. הצעות למפגשי הורים
 - א. הצעה למכתב להורים
 - ב. הצעה לסדנה להורים: האתגר – לעמוד על המשמר!
 - ג. הצעה לסדנה להורים: השגחה בלי הסחה! מניעת היפגעות של ילדים

חלק ה': חוזר מנכ"ל וחומרי עזר

1. תקציר מתוך חוזר המנכ"ל - נוהלי בטיחות בגן הילדים (תשע"ז 3/א)
2. קישורים לסרטוני בטיחות
3. בדיקת הבית הבטוח
4. נתונים על היפגעויות של ילדים – ארגון "בטרים"
5. הוראות משחק סולמות וחבלים

ביבליוגרפיה

פתח דבר

גננות יקרות,

בריאותם, ביטחונם ושלומם של הילדים הם המטרה החשובה ביותר שעליה אנו מופקדים כמחנכים. גן הילדים הוא התשתית החינוכית והחברתית לפיתוח תחושת היכולת, המסוגלות והחוסן הנפשי של הילדים. תחושות אלו מתעצבות באמצעות התנסות ולמידה משמעותית וחוייתית.

לעיתים טומנות התנסויות אלו בחובן גם אתגרים בטיחותיים. ילדים בגיל הרך חשופים למציאות שבה הסכנות בסביבה הטבעית שלהם הן חלק מהמציאות היום-יומית.

כחלק מהחינוך לעבודה עצמאית ולעידוד הסקרנות והחקר בקרב הילדים, נרצה לפתח אצלם נשיאה באחריות לשמירה על עצמם, על סביבתם ועל מעשיהם הנוגעים לכך.

על-פי הנתונים של ארגון "בטרם", מרבית ההיפגעויות של ילדים מתרחשות בבית, בחצר, בדרכים, במסגרת החינוכית ובמרחבי הפנאי. לכן החלטנו לכתוב חוברת הדרכה המקדמת את התפיסה של **בטיחות מאפשרת** בכל המרחבים שבהם פועלים ילדים.

גננות יקרות, אתן משקיעות שעות לא מעטות בניהול שגרת הבטיחות בגן ובחצר, בשמירה על תשתיות בטוחות ובטיפול בליקויי בטיחות, וכן בהטמעת התנהגות בטוחה וזהירה בשגרת היום.

חוברת זו מעניקה הזדמנות לחזק את נושא **הבטיחות המאפשרת**, המושתתת על שני רכיבים מרכזיים המיועדים לאפשר לילדים השוהים בגן **לשחק, לנוע ולפעול בו בחופשיות במגוון פעילויות תוך שמירה על בטיחותם**.

החוברת מציעה הרחבה והעמקה של הידע המקצועי על אודות שלבי ההתפתחות של הילד והזיקה לעקרונות ולמסרים החינוכיים בנושא הבטיחות. כמו כן, כוללת החוברת רעיונות לפעילויות שבאמצעותן ניתן לעודד את הילד לפעול בסביבה מאתגרת, מאפשרת ובטוחה, שתוביל לחיזוק עצמאותו ולנשיאה באחריות למעשיו ולסביבתו.

עוד תמצאו בחוברת הצעות לפעילויות עם ההורים, שבעזרתן ניתן לפתח שיתוף פעולה קהילתי מלא להטמעת הרכיבים המרכזיים של **הבטיחות המאפשרת**.

בברכת עשייה פורייה ובטוחה,

אורנה פז

מנהלת האגף לחינוך קד"י

הקדמה

נושא הבטיחות של ילדים עלה לסדר יומה של ממשלת ישראל בשנת 2012, לאור נתוני ההיפגעות הקשים שלהם. משנת 2017 מוביל משרד הבריאות את התוכנית הלאומית לבטיחות ילדים בשיתוף משרדי הממשלה: חינוך, עבודה ורווחה, כלכלה ותחבורה ובליוי ארגון "בטרם" לבטיחות ילדים.

בחוברת שלפניכן מוצגים רעיונות לפעילויות עם ילדים במסגרת הגן והצעה למפגשים בסדנאות הורים שיונחו על-ידי הגננת.

לחוברת מצורפים מארז משחקים ותמונות שישמשו אתכן בעשייה היום-יומית בגן.

המדריך לגננת ומארז המשחקים פותחו בסיוע התוכנית הלאומית לבטיחות ילדים, ובמסגרת תוכנית החומש של משרד החינוך הפועלת למניעת היפגעות בקרב ילדים.

אנו, כמחנכים והורים, עושים כל שביכולתנו על מנת לשמור על בטיחות ילדינו בכל זמן ובכל מקום, ובכל זאת, ילדים בגיל הרך נפגעים במקומות שונים שבהם הם פועלים ומשחקים. וזאת, על-אף שהם נתונים לאחריות מבוגרים לאורך כל שעות היממה בתוך הבית, בחצר הבית ובמרפסות, במכונית המשפחתית וכן גם במרחב הציבורי - בגני שעשועים, בים ובבריכות ואף בגני הילדים ובחצרות הגנים.

מתוך נתונים של ארגון "בטרם" עולה כי:

- ילדים בני 3 נתונים לסיכון הגבוה ביותר לתמותה בהיפגעות (37%), וילדים בני 6 - בסיכון הנמוך ביותר (15%).
- אין הבדל בין הגילים השונים בפנייה למיון.
- בנים נפגעים יותר (60%) מבנות.
- הסיכון של ילד ערבי להיפגעות גבוה פי 4.5 ביחס לילד יהודי.
- ילד בחברה הבדואית נמצא בסיכון הגבוה ביותר להיפגעות מכלל האוכלוסיות בישראל.
- מתוך האוכלוסייה היהודית, ילדים בחברה החרדית נמצאים בסיכון הגבוה ביותר לתמותה כתוצאה מהיפגעות.

ילדים נפגעים הן בשל אפיוניהם ההתפתחותיים בשלב גילי זה, שבו אינם מודעים לסכנות ואינם יודעים להיזהר מפניהן, והן בשל חשיפתם לסביבה שאינה מותאמת ליכולותיהם ולמגבלות גילם. הסביבה הפיזית והמרחבים שבהם נמצאים ילדים כוללים הזדמנויות לסיפוק סקרנותם ולהנאות רבות, אך גם לסכנות.

התמודדות מוצלחת עם אתגרים תורמת לפיתוח החוסן של הילדים, לדימוי ולביטחון העצמי שלהם, ליצירתיות ולשכלול היכולות הגופניות. הילדים לומדים, שניתן להתמודד עם מידה מסוימת של אתגר, של חשש ואולי אף של פחד שניתן להתגבר עליו. עמידה באתגרים תורמת לתחושת חוזק ומסוגלות.

מטרות

- מתן כלים למבוגרים המשמעותיים בסביבת הילד (צוותי החינוך, הורים ובני משפחה) לשם השגחה ושמירה על בטיחות ילדים.
- פיתוח דרכי הוראה ואסטרטגיות התנהגות תואמות גיל והתפתחות לחינוך הילדים לדרכי התנהגות בטוחות.

הגישה שבבסיס החוברת מצביעה על:

1. הצורך בהבנה מעמיקה של תהליכי ההתפתחות והלמידה של ילדים בגיל הרך. הבנה זו תבהיר מה ניתן לצפות מילדים צעירים, והחשוב מכול - מה אין לצפות מהם.
2. תפקיד המבוגרים הכולל:
 - אמצעים להשגחה על ילדים למניעת היפגעויות – הגנה אקטיבית.
 - היבט חינוכי המכוון לעקרונות ולמסרים שיש להקנות לילדים ולדרכים המתאימות לצרכים, לגיל ולהתפתחות.
3. חשיבות תצפיות וזיהוי מוקדי סכנה גלויים וסמויים בסביבה שבה פועל הילד.

**”מאחורי כל הדברים הנראים לעין, יש דבר מה גדול
יותר ; כל דבר הינו נתיב, שער או חלון הנפתח אל משהו
אחר”**

אנטואן דה סנט-אכזופרי מתוך הספר ”הנסיך הקטן”

חלק א: מאפייני ההתפתחות הרגשית בגיל הרך

בחלק זה נתעמק בהבנת ההתפתחות הרגשית במטרה להיכנס לנעליו של ילד צעיר, שמבטו על העולם שונה משל המבוגרים ונדרש לתווך ביניהם. למעשה ניתן לומר, שהילד חי בשני מישורי מציאות: המציאות היום-יומית מחד-גיסא, והדמיון, החלום והמשחק מאידך-גיסא.

1. מאפיינים שונים בהתפתחות הרגשית של ילדים

לפנינו מאפיינים שונים בהתפתחות הרגשית של ילדים וכן הצעות לשיח מכוון בנושא.

א. תלותיות – ילדים צעירים תלויים במבוגרים תלות פיזית ותלות רגשית. החוויה הרגשית שלהם – חרדה, חשש ופחד מצד אחד, או ריגוש של שמחה וביטחון מצד אחר, מושפעים באופן ישיר מתגובות המבוגרים המשמעותיים בסביבה, והם עבורם מודלים להזדהות ולחקוי. שימו לב למשוב שאתם נותנים לילד. לדוגמה: "בהתחלה פחדת לטפס עד למעלה, אבל כשהנחת בזהירות את הרגל על המדרגה היית יציב והצלחת".

הצעה: עודדו את הילדים להתנסויות אתגריות, אך הקפידו על בטיחות ועל השגחה. חשוב למנוע התנסויות שיש בהן סיכון או כאלה שאינן מתאימות לגילו, ליכולות שלו ולשלב ההתפתחותי שבו הוא נמצא.

ב. אימפולסיביות – ילדים צעירים הם משימתיים, כלומר, פועלים תחילה ולא חושבים תחילה. לכן, מחזה נפוץ הוא לראות ילד הרץ אחרי כדור שהתגלגל לכביש על-אף שהוא נבון ויודע את הכלל שאסור לרדת לכביש. האימפולסיביות מתקשרת גם לקושי לדחות סיפוקים (ראו בסעיף הבא). חשוב לשים לב לילדים שתכונה זו בולטת אצלם במיוחד. הם נראים ילדים "בלתי זהירים" שדרכי ההתנהגות שלהם פוגעות בעצמם ובסביבתם מבלי שהתכוונו לפגוע. הם לעיתים יותר "ספורטיביים" ובעלי יכולות גופניות מוטוריות טובות, ואלו מובילות אותם לפעילות-יתר סוערת, המסעירה אותם רגשית ונותנת להם תחושת הנאה והצלחה.

שימו לב למשוב שאתם נותנים לילד התורם ללמידה עתידית וגם להבנה של מה שקורה בהווה. לדוגמה: "אנחנו במגרש עם גדר מכל הכיוונים, כאן אפשר לבעוט חזק ואין סכנה שהכדור יתגלגל לכביש".

הצעה: כדי לעזור לילדים למצוא את המקום והזמן המתאימים לפעילות מוגברת ולאפשר פורקן, יש להבהיר כלל להתנהגות בטוחה. יש למנוע דרכי התנהגות מסוכנות בזמן אמת באופן ממשי ולא רק בדיבורים, אלא באחיזה, בשינוי מקום ובחיבוק.

אפשר גם לשחק משחקים בגן לתרגול זמן התגובה, לדוגמה: כולם צועדים, ובסימן של הגננת עוצרים ומשנים כיוון, או לשחק בכדור ולסמן גבולות מגרש, וכשהכדור יוצא מגבולות המגרש אסור לצאת ממנו אחריו.

ג. סף תסכול נמוך וקושי לדחות סיפוקים - יוצרים חוויית אי-נוחות עמוקה המונעת את היכולת

לדחות סיפוקים מידיים, כמו דחיית הנאה, סיפוק או שכר באופן מידתי. רכישת היכולת לדחות סיפוקים היא חלק מהמיומנויות החברתיות והרגשיות שילדים אמורים לרכוש במהלך שנות הילדות, כמו להמתין לאוכל, לעזרה או בתור למגלשה.

דוגמאות: הילד מבקש להוריד צעצוע ממדף גבוה שהטיפוס אליו מסוכן, הוא קורא לעזרת אימו, אך עד שהיא מגיעה הוא כבר מטפס ועלול ליפול. הילד לא מצליח לפתוח את השער והוא מטפס עליו כדי לעבור לתוך החצר.

הצעה: קשה ללמד דחיית סיפוקים, ולכן חשובה השגחה בזמן אמת, ולעיתים הכרחית היענות מידית של מבוגר אחראי לפניית הילד.

היכולת לדחות סיפוקים היא בעיקרה יכולת נרכשת. אפשר לתת לילד להתמודד עם המציאות על התסכולים הנלווים לה ולא לספק את צרכיו באופן מידתי (כשאני אתפנה אני אתן לך), ובינתיים לספק לו כלי להיסח הדעת, לחזק את הילד בכל פעם שהוא מצליח לחכות בסבלנות ולהבהיר לו את רגשותיו בזמן תסכול. בפעם אחרת יהיה לו קל יותר להתמודד כשהוא ידע לשיים את מה שהוא מרגיש ולווסת את רגשותיו כשאלו מתעוררים. על המבוגר האחראי להקשיב תחילה לדרישת הילד, ואז להפעיל שיקול דעת אם יש להיענות לה באופן מידתי.

ד. תחושת "כול יכול" (אומניפוטנטיות) – תחושת ה"כול יכול" היא שלב בהתפתחות תקינה,

המוקצנת לעיתים אצל חלק מהילדים, ובאה לידי ביטוי בהתנהגויות חסרות שיפוט. מצד אחד, הילד מרגיש חזק וכול יכול, אך מצד אחר הוא מבוהל וחרד מהכוח העצום שבו הוא עלול להשתמש לרעה. שְׁנִיּוֹת (אמביוולנטיות) זו מניעה אותו לפעמים להתנהגויות קיצוניות ולמצבים המסכנים את האחרים או את עצמו. יש לנהוג באופן החלטי וחד-משמעי - להפסיק את דרך ההתנהגות הזו באמצעות אחיזה פיזית בילד, להרחיקו ממקום האירוע במהלך העברת מסר הנוגע להגנה עליו ועל סביבתו. לדוגמה: "אני לוקחת אותך כדי לשמור עליך, שלא תפגע בעצמך ובאחרים".

הצעה: עודדו את הילדים לפעילויות אתגריות שאתם מעריכים שאינן מסכנות אותם, ותנו להם משוב, שבו מושם דגש על הקושי שעומו התמודדו ועל הצלחתם. לדוגמה: הצביעו על מתקן בגן ואמרו: "זה סולם מאוד גבוה וצריך להיזהר כשמטפסים עליו, אבל אני בטוחה שאתה תצליח. רוצה לנסות?" חשוב מאוד שהילד ירגיש בטוח בנוכחות הגננת.

ה. קושי להתמודד עם עמימות – מצבים של חוסר בהירות, אי-ודאות ועמימות עלולים לערער אצל

ילדים צעירים את האיזון הפנימי ולעורר בקרבם תגובות מצוקה. לכן, חשוב להסביר ולתת להם מידע שלם ככל הניתן, ברמה שבה הם יוכלו להבין, ולא להשאיר דברים עמומים. הדמיון שלהם עשוי להוביל אותם למקומות הפרטיים שלהם – למשל, אם הם עסוקים בפחדים הדמיון ישלים את התמונה בצורה מפחידה. לעומת זאת, אם הם עסוקים בגבורה ובאומץ הם עלולים לדמיון מצבים מסוכנים כהוכחה לאומץ לב.

הצעה: חשוב להבהיר ולהסביר בבהירות מצבי חיים שגרתיים ולערוך תאום ציפיות - כיצד אנו מצפים מהם לנהוג? לדוגמה: כאשר יוצאים לטיול רגלי מהגן, חשוב שהמבוגרים יסבירו את סדר הפעולות השונות במהלך הטיול, לרבות ההליכה הבטוחה, לבוש מתאים, מראות בדרך ומסלול ההליכה.

1. **שקיעה בעולם דמיון** – המשחק יכול להפוך עבור ילד צעיר למציאות של ממש, ובו בזמן יכול להיחשב כמשחק. רק בסביבות גיל שש מתפתחת התבוננות אובייקטיבית, והילד מסוגל להתייחס לקשרים וליחסים שבין אלמנטים למאורעות. הוא מתחיל להבחין ולהפריד טוב יותר בין הדמיוני למציאות, בין עובדות לסיפורים, ובין הרצוי למצוי. הוא הופך להיות ביקורתי יותר ופחות תמים.

2. תיאוריית הלמידה החברתית – אלברט בנדורה (1989)

תיאוריית הלמידה החברתית שפותחה על-ידי הפסיכולוג אלברט בנדורה, העוסקת בתהליך הלמידה של הפרט, מתמקדת בלמידה מתוך חיקוי. נקודת המוצא התיאורטית שלו הייתה, כי האדם הוא יצור חברתי ולא ניתן להבין את האופן שבו הוא לומד, גדל ומתפתח ללא היכרות מספקת עם הסביבה החברתית שבה הוא חי. תהליך הלמידה של האדם מושפע בראש ובראשונה מהסביבה - באמצעות תהליך המכונה תְּחָרֹת (סוציאליזציה), רוכש האדם את דרכי ההתנהגות ואת הערכים המקובלים בקבוצת ההשתייכות שלו. את ההדגמה המשכנעת ביותר לעקרונות שפיתח בתיאוריה שלו הציג בנדורה בניסוי מפורסם שערך עם ילדים בגילאי גן. הוא צילם עוזרת מחקר שלו מקללת ומכה בובות קטנות המכונות Boo boo Dolls. לאיש מן מהילדים לא הייתה התנסות מוקדמת עם הבובות הללו, ואף-על-פי-כן, כאשר הם הוכנסו מאוחר יותר לחדר מלא בבובות, רבים מהם הציגו בדיוק את אותה התנהגות שבה צפו בסרט. בכך הוכיח בנדורה, ששינוי התנהגות יכול להתרחש גם ללא השתתפות אקטיבית הכוללת התניות וחזיוקים. מעבר לכך ניתן להבין, כי לתוצאות הללו ישנן השלכות מרחיקות לכת על ההשפעה האפשרית של דרכי ההתנהגות השליליות, שילדים עדים להן בקרב מבוגרים בטלוויזיה, במשחקי מחשב, בעיתונות ובשאר אמצעי תקשורת, על רכישת התנהגויות שליליות דרך צפייה וחיקוי. למידה באמצעות צפייה במודל – למידה באמצעות חזיוקים ישירים היא למידה בדרך של ניסוי וטעייה. אך בנדורה טען, כי למידת התנהגויות מורכבות נעשית מתוך צפייה בהתנהגות הזולת ללא קבלת חזיון ישיר או תגובה. המודל שבו צופים המשמש ללמידה אינו חייב להיות אדם מוחשי, גם באמצעות מודלים סמליים מתרחשת למידה.

3. בין חיקוי לסיכון - איך נספק מודלים לדרכי התנהגות רצויות

אז מה אנחנו מצפים מהילדים? ילדים נוטים לחקות התנהגויות, המאפשרות לנו כאנשי חינוך מידע על האפיונים של הגיל הרך. למידה של ילדים מתרחשת בהקשרים חברתיים בסביבה הטבעית שלהם - בבית, במסגרת החינוכית ובמרחבי הפנאי. הם לומדים באמצעות תצפית ויחסי גומלין עם בני גילם ועם מבוגרים ובחיקוי התנהגויותיהם.

אילו דרכי התנהגות נוטים ילדים לחקות?

- התנהגות שנראית כגורמת הנאה. לדוגמה: לעלות למתקנים בגן השעשועים ובלונה פארק שבו נהנים ילדים גדולים יותר.
- התנהגות של דמויות מסרטים מצוירים או ממשחקי מחשב.
- התנהגות שהילדים אינם בטוחים שמסוגלים לבצע אותה.
- התנהגות של מודל כמו אח גדול, אב, אם, סבא, סבתא.

מהם יתרונות הלמידה בתהליך החיקוי:

- לומדים התנהגות חיובית המקובלת בחברה.
 - לומדים מבלי להתנסות בכל דרך התנהגות באופן אישי, בדרך עקיפה.
- ההתנסות העקיפה חוסכת למידה באמצעות הדרכה ומונעת סיכונים הנובעים מהתנסות ישירה.

4. מבט פסיכולוגי - חברתי על חיקוי

מוטיבציה חברתית והלחץ להשתייכות לקבוצה הם המפתח להבנת החיקוי אצל ילדים. כשמדברים על מוטיבציה יש להבין תחילה מהי מטרת הילד בסיטואציה. כשילדים מחקים פעולה כלשהי הם יכולים לעשות זאת מתוך צורך ללמוד את המיומנות או מתוך צורך חברתי. ייתכן שכל צורך יעמוד בפני עצמו, וייתכן שיהיה שילוב בין השניים. לעוצמה של הצרכים ולשילוב ביניהם השפעה מכרעת על מה שהילדים מחקים.

להבנת החיקוי חשוב גם להתייחס לשני מושגים מרכזיים:

לחץ חברתי שילדים עלולים להיות נתונים לו, החל מגיל צעיר, יכול להיות מופעל ישירות על-ידי מודל החיקוי או על-ידי הקבוצה. מכאן, שרמת ההזדהות של הילד עם המודל ועם הקבוצה חיוניים להבנת התנהגות החיקוי שלו. לדוגמה: תוקפנות הנלמדת דרך צפייה במודלים תוקפניים ועל-ידי התנסות ישירה בה.

ויסות עצמי (Self Regulation) הוא היכולת לפעול או שלא לפעול, להגיב או שלא להגיב לגירוי. כל זאת, מתוך בחירה מודעת ושליטה עצמית. מערכת הוויסות העצמי אינה מולדת אלא התפתחותית. מבוגרים וילדים נבדלים ביכולת הוויסות העצמי שלהם.

הוויסות העצמי מתפתח בשלושה תהליכים:

- א. התבוננות ומודעות עצמית ליכולות, לקשיים, לרצונות ולאפשרויות
- ב. שיפוט או הערכת התנהגות המתייחסים לסטנדרטים אישיים, או נמדדים בהשוואה לנורמות התנהגות של אחרים ולחוקים חברתיים
- ג. חיזוק חיובי או שלילי - תגובה, תגמול, או עונש מצד הסובבים על דרכי התנהגות מסוימות.

הוויסות העצמי מתפתח באמצעות הפנמת תגובות של אחרים, ובאמצעות למידה ממודל אחר שמווסת את עצמו (למשל ילדים שצופים בהוריהם).

ההבנה של תהליכי חיקוי וויסות רגשי תהיה טובה יותר אם נבין את המטרות שבבסיס הצורך בחיקוי.

א. מטרות למידה

ילדים מבקשים ללמוד מיומנויות חדשות בהתבוננות בסובבים אותם. כשזו מטרת החיקוי, מתמקדים הילדים בהשגת תוצאה מסוימת, יותר מאשר באינטראקציה או בקשר עם המודל שלהם. זוהי צורת למידה אינדיבידואליסטית. ממחקרים עולה, שכשמטרת הילדים היא למידה, הם יחקו את התנהגות המודל בצורה סלקטיבית. כלומר, לא יחקו כל מה שהוא עושה.

לעיתים, החיקוי יהיה נאמן למקור, והדבר תלוי במידה שבה הם סומכים הן על יכולת השיפוט שלהם והן על יחסם ליכולת השיפוט של המודל. לדוגמה, כאשר יש לילדים סיבה לפקפק ביכולתם להשלים משימה, כי בעבר הם התקשו בביצוע משימה דומה, הם נוטים יותר להעתיק את הפעולה של המודל במדויק.

ב. מטרות חברתיות

לצד המטרות הלימודיות של החיקוי, יש שמטרות חברתיות מניעות את החיקוי מתוך רצון להידמות למודל או לקבוצה החברתית באופן כללי, ללא כל ניסיון ללמוד מיומנות חדשה.

חיקוי חברתי מסוג זה הוא לעיתים סוג של תקשורת. הילד המחקה מנסה להעביר מידע חברתי לסובבים אותו או מחקה את מודל החיקוי כשהוא רואה שהוא מביט בו.

ילדים מחקים גם כדי להתקבל לקבוצה. זהו חיקוי אסטרטגי נפוץ יותר בקרב ילדים בוגרים יותר, אך קיים גם בגילאים צעירים.

ג. שילוב מטרות למידה ומטרות חברתיות

מצבים מסוימים של חיקוי נועדו למטרות למידה וגם למטרות חברתיות. הדוגמה הטובה ביותר לכך היא למידת נורמות קבוצתיות, שעל-פיהן אנחנו אמורים להתנהג בקבוצה שאליה אנו שייכים. הוכחה לכך מגיעה מהממצא, שתינוקות וילדים בגיל הגן נוטים להעתיק את פעולות חבריהם לקבוצה ולא את פעולותיהם של חברים מקבוצות אחרות. הלמידה הזו כה עמוקה, שכאשר מישו מחברי הקבוצה מנסה להתנהג אחרת, ילחצו עליו חברי הקבוצה כדי שיתנהג בהתאם למקובל בקבוצה, אך לא יעשו זאת למישו מקבוצה אחרת.

5. על הקשר בין התנהגות סקרנית להתנהגות סיכונית

לסקרנות יש תפקיד מרכזי בהתפתחותם של ילדים והיא מרכיב חשוב והכרחי בתהליכי למידה בכל התחומים. הסקרנות מתעוררת כמצב תודעתי של רעב לידע, של הצורך לחקור, ומתגבשת בהדרגה לבגרות אינטלקטואלית. בגיל הרך הפעוטות חוקרים את סביבתם הפיזית והאנושית מכוח הסקרנות ומניצור הפעלתנות הטבעיים בהם. ככל שההתנהגות הזאת תגרום להם סיפוק רב יותר, כן תגבר נכונותם להתנסות בניסיונות נוספים ללמוד ולרכוש ידע נוסף.

הסקרנות עשויה להתעורר אצל ילדים כאשר הם עומדים בפני תופעה בלתי מוכרת, חפץ המעורר בהם עניין או כאשר משהו לא בהיר להם. הם חוקרים באופן טבעי על מנת להפיק ידע, שיסייע להם לגשר על הפער ולחוש סיפוק. הורים ומחנכים שתורמים לשימור הסקרנות של ילדים ומטפחים אותה, יובילו לקידום כישורים ויכולות ולמימוש הפוטנציאל.

אפשר לזהות התנהגויות המבטאות סקרנות בקרב ילדים בהתבוננות עליהם בחיי היום-יום - ביטויי פליאה והתלהבות, התכוונות וצורך בחקירה חושית, בקשב, בריכוז ובתשומת לב - מצביעים על כך שהילד מפעיל את הסקרנות הטבעית על מנת לרכוש ידע חדש.

מן ההיבט של ההתפתחות המוטורית - מתלות מוחלטת של התינוק במבוגרים ועד לשליטה ושכלול היכולות שלו - זחילה, ישיבה, עמידה והליכה - מתגברת יכולת החקר והמשחק מתפתח. עם ההתפתחות המוטורית, כשפעוטות מתחילים לחול ובהדרגה להתהלך בחופשיות, הם מתרחקים מהמבוגרים לצורך חקירת

הסביבה ומתוך שמחה שבגילוי ובהתנסות, והם צוברים חוויות חיוביות יחד עם חוויות שליליות של נפילות ופגיעות.

מגיל שנה וחצי ואילך מצוי הילד בשלב יצירת הנפרדות מההורים ובבניית האישיות העצמית (מאהלר, 1994). שלב זה מאופיין בגילוי הסביבה, בסקרנות ובחקירה תוך התרחקות מהמבוגר לפרקי זמן ולמרחקים קצרים, וחזרה מדי פעם לקרבת המבוגר, בתחושה שזהו הבסיס הבטוח. זוהי תחילת תהליך העצמאות. ההליכה וההתרחקות יחד עם החזרה למבוגר מבססות ביטחון אצל הילד וגם אצל המבוגר ששומר עליו. התרחקות זו טומנת בחובה הפתעות וחוויות אך גם סכנות.

לכן מתחייבת השגחה אינטנסיבית של מבוגר אחראי, שהיא חיונית וחשובה לביטחונו של הילד ולביסוס העצמאות. ילדים שחווים פגיעות רבות, אף אם הן קלות, נסוגים לעיתים בהתפתחותם ומפסיקים להתנסות. גם האמון הבסיסי שמתגבש בדמויות המשמעותיות לילד עלול להיפגע.

הצעה: היכרות מעמיקה עם העדפותיו של הילד ועם תחומי העניין שלו חשובה מאוד, ויש ליצור דרכים שאינן מסכנות אותו אך מאפשרות חקירה וסיפוק הסקרנות. לדוגמה, אם הילד מתקרב בהתעניינות ומבקש לחקור ולשחק במים העומדים בבריכה, השגיו על הילד ממרחק נגיעה, או אפשרו לו פעילות חלופית, שימו מעט מים במיכל פלסטיק, שבו יוכל לשחק ביתר-ביטחון.

**"והנה הסוד שלי. הוא פשוט מאוד: רק בלב אפשר
לראות היטב. מה שחשוב באמת, סמוי מן העין"**

אנטואן דה סנט-אכזופרי מתוך הספר "הנסיך הקטן"

חלק ב': תפקיד המבוגר האחראי בהטמעת התנהגות בטוחה וזהירה

חוקרים כוגוצקי (1978) הדגישו את חשיבות התיווך, חשיבות נוכחותו של מבוגר שילווה את תהליך הלמידה של הילד, יסביר, ידבר, יהיה מודל לחיקוי, יעודד יסייע ויתמוך בתהליך הלמידה שלו. ויגוצקי הדגיש את חשיבות הסביבה והחינוך להתפתחות השכלית, בעוד שלדעת פיאז'ה ההתפתחות הקוגניטיבית תלויה פחות בסביבה ויותר בהבשלה פנימית. חיים עומר (2000) מדגיש, שהאיזון בין חינוך לעצמאות וביטחון דורש ויסות תמידי של רמת ההשגחה.

1. מה כוללים מרכיבי ההשגחה?

- א. הגנה אקטיבית: השגחה ומניעת גורמי סיכון.
- ב. היבטים חינוכיים: הטמעת עקרונות ומסרים המתאימים לגיל ולהתפתחות.

א. הגנה אקטיבית:

נדמין ענק הצופה מגובה רב על הסביבה. גובהו ומידותיו הגדולות יאפשרו לו לראות מרחבים גדולים, להבחין בהתרחשויות רבות ואף להתערב באמצעות זרועותיו הארוכות בניווט ההתרחשויות. השגחת מבוגר חייבת להיות **כלוק**, הצופה מגובה על ההתרחשויות והסביבה שבה פועלים ילדים. באמצעות ראשי התיבות נגדיר את רכיבי ההשגחה.

רכיבי ההשגחה: **ערנות**, **נוכחות**, **קשב** – **עני"ק**

ערנות למרכיבי הסביבה: מה שנמצא בסביבה שבה הילדים פועלים ועלול לפגוע בהם. **ערנות** משמעה מתן תשומת לב מרבית למה שהילדים עושים, במה הם עסוקים, באילו חפצים הם נוגעים או משתמשים.

ערנות למה שילדים אומרים - לעיתים בדמיונם המשחקי הם מפליגים ומתכננים מעשים מסוכנים. מבוגר בסביבת הילד יעזור לו להבחין בין דמיון למציאות וימנע פיזית את המעשה.

בנוסף, **ערנות** למצבים של שקט - לעיתים המבוגרים נינוחים כשהילדים בפעילות שקטה וחשים הקלה מסוימת. כולנו יודעים ומכירים את המצבים, שהעיסוק השקט מאוד עלול לרמוז על פעילות או על משחק מסוכן. הילד חש ריגוש ואינו משמיע קול, או אף יודע שעוסק במשהו אסור.

נוכחות - היותו של המבוגר נוכח, נגיש וזמין לילד. לא תמיד הכרחי שיהיה ממש במחיצתו, אך הוא נוכח באופן שנגישותו והתקרבותו לילד מאפשרים גם לו וגם לילד תקשורת מידית מילולית ואף פיזית.

- ילד יושב על שפת בריכה ביתית קטנה בחצר הבית או במרפסת. אימא שלו נכנסת לרגע לחדר סמוך להביא מגבת. הילד בינתיים משחק לבדו מכניס את הראש למים כדי להוציא חפץ מקרקעית הבריכה ומחליק. נוכחותה של האם הכרחית על מנת להוציא את הילד מהמים ולמנוע את סכנת הטביעה.
- הילד מחפש אביזר למשחק ובוחר אגרטל זכוכית כבד ושביר, נוכחות המבוגר וערנותו להתרחשות תעצור את השימוש בחפץ המסוכן. המבוגר המשגיח יציע לילד כתחליף כלי עשוי פלסטיק או כל כלי אחר שאינו מסכן אותו במהלך הסבר קצר לילד על הסיכון שבשימוש בכלי שבחר ועל הסיבה שבחר לו חפץ אחר למשחק.

קשב - כאשר אנחנו עוסקים בו-זמנית בכמה פעילויות (משוחחים בטלפון הנייד, שולחים מסרונים ועוסקים בלא מעט מלאכות שוטפות), תמיד יהיה הקשב שלנו חלקי, בעיקר אם איננו מתכוונים לעשות משהו פעיל. כאשר מדובר בילדים צעירים, חשוב להתמיד בקשב מלא לאורך זמן, משימה שאינה פשוטה. ניתן לא פעם לראות את האיתותים או הסימנים המרמזים לפני מעשה מסוכן ולמנוע פגיעה פיזית.

היכרות מעמיקה עם הילד מכוונת את המבוגרים להתבונן במעשיו. לדוגמה, אם אנו רואים מכשיר חשמלי בסביבת הילד ומכירים את התעניינותו ונטייתו לחפש מכשירים לפירוק – תשומת לב המשגיח והקשב שלו הממוקדים בילד יאפשרו להבחין אם הוא ניגש למקור סכנה. קשב של המבוגר יאפשר לו גם לתווך, להסביר ולהזהיר, אך ההסברה תהיה תמיד תוצר נלווה להשגחה בפועל.

ב. מבט חינוכי

חשוב, שחינוך הילדים לזהירות ולהתנהגות בטוחה יתבסס על האפיונים של התפתחות החשיבה ועל יכולת ההבנה שלהם בשלבי ההתפתחות השונים. הסברה לילדים בגיל הרך מופנמת ומוטמעת באיטיות, נדרש לשמה לחזור שוב ושוב, ללוות ולתווך כדי שהדברים ייושמו הלכה למעשה על-ידי הילדים רק בשלבים מאוחרים יותר בחייהם, בבחינת - לזרוע היום על מנת לקצור בעתיד. לכן נדרשת סבלנות רבה בתהליך החינוך.

2. איך נצליח לחנך ילדים צעירים להתנהגות בטוחה?

החינוך, או במילים אחרות ההסברה המשמעותית ביותר לילדים בגיל הרך היא זו המתרחשת בהקשר למצבי חיים ולאמירות של ילדים במהלך שיחות, סיפורים, משחק ובאופן טבעי בחיי היום-יום. ילדים מתקשים לתפוס מסרים מנותקים מהקשר, סמויים או בלתי ישירים.

בהעברת מסרים לילדים בגיל הרך חשוב לנקוט כמה דרכים שאין לסטות מהן:

- להתייחס לנקודת המבט של הילד, בין אם היא מילולית ובין אם היא בלתי מילולית, להתייחס בכבוד וללא לעג גם כאשר היא בלתי הגיונית.

- להתאים את הציפיות ליכולות של הילד ולאפיונים ההתפתחותיים של השלב שבו הוא נמצא.
- לעודד סקרנות והצגת שאלות, ולתת תשובות אמינות אך מתאימות ליכולת של הילד ולאפיונים ההתפתחותיים של השלב שבו הוא נמצא.
- לאפשר מגוון של התנסויות, חזרות ומשחקי תפקידים.
- לערוך תאום ציפיות עם הילדים ולהציב בפניהם את כללי התנהגות במקום או במצב, או בפעילות מסוימת (חצר, חול, טיול, חדר תנועה, מגרש, כלי עבודה, מספריים).

שימו לב - גם אם הסברתם והזהרתם ילד צעיר, וגם אם הוא ילד נבון ואחראי, אין להסיק מכך שחלפה הסכנה והילד הפנים את המידע.

3. איך ילדים צעירים חושבים ולומדים?

הבנת המאפיינים ההתפתחותיים של ילדים בגיל הרך תאפשר לגנות למנוע התנהגויות שכרוך בהן סיכון ולתכנן פעילויות מותאמות בשגרת הגן.

כשמתבוננים בדרך שבה ילדים מבינים את העולם ניתן להבחין, שניכרים הבדלים בין החשיבה שלהם לבין חשיבה של מבוגרים, גם מבחינת כמות הידע העומד לרשותם וגם מבחינת תהליכי החשיבה ואיכותה. החוקרים והתיאורטיקנים שחקרו את תהליכי החשיבה וההכרה בקרב ילדים מדברים על שלבים אחדים שונים במהלך ההתפתחות.

בחוברת זו נפרט את הדרכים שבאמצעותן ילדים לומדים, חוקרים ומתייחסים אל העולם, כיצד הם מקשרים בין סיבה לתוצאה, ומחברים יחד שרשרת של סיבות ותוצאות, האם וכיצד התנסות חוזרת ונשנית משמשת אותם לצורך למידה, כיצד ילדים מקשרים אסוציאטיבית בין אירועים ואיך משמש אותם המשחק ללמידה.

4. מאפיינים התפתחותיים של החשיבה בגיל הרך והקשר להעברת מסרים

של בטיחות

א. **החשיבה בגילאים צעירים היא קונקרטית בעיקרה.** הילדים מתקשים להבין מושגים מופשטים כמו "סכנה", "חידקים", "רעיל".

ההעברת מסרים חשוב להמעיט את השימוש במילים ובמושגים, לפשט את ההסברה בהתאם לאוצר המושגים שהילדים כבר רכשו ולרמת ההבנה של כל אחד מהם.

ב. **ילדים רוכשים ידע מוטעה.** ילד לומד שמים מכבים אש ומסיק מכך "אם תהיה שרפה, אשפוך מים והיא תכבה", מחשבה שרוב הילדים שותפים לה. אך למעשה, אין ילד בגיל צעיר שיוכל לכבות שרפה

בכמות המים שיהיה מסוגל לשאת. יש לעזור לילדים לארגן מידע שכבר רכשו ולתקן טעויות וסילופים שהתקבעו.

בהעברת מסרים יש לעזור לילדים לארגן מידע שכבר רכשו, לתקן טעויות וסילופים שהתקבעו, לדוגמה: כאשר ילד חושב שיוכל לכבות שרפה חשוב להבהיר, שכמויות המים הנדרשות יכולות להימצא רק במקל גדול שנושאת כבאית שגם מבוגרים אינם יכולים לשאת, ובעיקר להדגיש, שאם הוא נמצא בסביבת אש עליו להתרחק במהירות.

ג. **דרכי ארגון המידע של הילדים בגיל הצעיר אינן לוגיות.** ילדים יסדרו במחשבתם פרטים ואירועים זה לצד זה ללא קישור מיוחד. הם לא יתנו תמיד משמעות לקבוצה של פרטים, יתקשו לתכלל אותם, לעשות סינתזה ביניהם, ולהבין סיבה ומסובב הנובעים מן התהליך או ההסדרה. ילדים יכולים לראות שלולית, גשם והצפה ולהתייחס אליהם ללא הכללה: "ירד גשם והייתה שלולית והייתה הצפה", ולא יגיעו למסקנות ש"ירד גשם, ובמקום שירד מעט נוצרה שלולית, אך גשם זלעפות גרם להצפה". הם גם יכולים להתייחס למגפיים שקנו להם כמתאימים הן לשלולית והן להצפה ללא הבחנה.

בהעברת מסרים יש לעזור ביצירת רצף של התרחשויות הנוגע למצבים בחיי היום-יום ולא רק ביחס למצבי סכנה - החל ממכתון להכנת עוגה, שבעזרתו מתכננים תחילה את איסוף המצרכים הנדרשים ואחר כך מבצעים רצף פעולות, וכלה בתכנון הבילוי על שפת הים, שלשמו מתארגנים תחילה במקום מסוים ומסמנים לילד היכן נמצאים, מגדירים את הפעולות שנעשה: "עכשיו נלבש מצופים, ניתן לך יד וניכנס למים, אנחנו נשגיח עליך ונצא יחד מהמים... נכנסים למים רק עם מבוגר גם כשאתה עם מצופים". נגדיר במילים פשוטות את רצף הבילוי.

ד. **ילדים צעירים מתקשים להבין את נקודת המבט של האחר.** הם תופסים דברים בפשטנות ומתקשים להבחין בין כוונה לבין מעשה. ילד יתאר מצב מנקודת מבטו: "הילד דחף אותי בכוונה להכאיב לי". וזאת, אף כאשר האירוע התרחש במקרה ובטעות ובלא כוונה לפגוע.

בהעברת מסרים חשוב לפרש ולהבהיר לילד מעשים של עצמו במצבי חיים שונים, וכיצד התפרש על-ידי אחרים. לדוגמה: "הילד כעס שלקחת את הדלי בארגז החול, כי הוא לא ידע שאתה חשבת שהוא כבר לא צריך אותו. אתה חשבת שהוא סיים, אבל הוא לא ידע מה אתה חושב ואתה לא ידעת מה הוא חושב". במצבים כאלה ניתן ללמד דרכי תקשורת בין-אישית.

ה. **רכישת מושגי הזמן והמרחב נמצאת בהתהוות.** כאמור, ילדים בגיל הרך מרוכזים בהווה, במה שמתרחש "כאן ועכשיו", ללא קשר למצב קודם.

בהעברת מסרים: ההכנה לקראת העתיד לא תמיד אפקטיבית. משפטים כגון: "אם לא תיזהר אתה עלול ליפול ולקבל מכה חזקה", הפחדת ילדים שנשמעת לא פעם על-ידי מבוגרים "אפשר למות מזה" לא מובילה ללמידה ולהפנמה. הם רואים את עצמם בריאים ומסוגלים בהווה ואין להם הבנת זמן עתידית. לכן, יש לאסור על דרכי התנהגות בעלות סיכון מבלי להרחיב במילים. "מה שאתה עושה מסוכן לך, ואני לא מרשה לך כי אני שומרת עליך". וחשוב לרענן ולשחזר שוב ושוב משפט זה כאשר הילד פועל באופן המסכן אותו או את סביבתו. ריבוי מילים מפחית את יכולת הקליטה וההפנמה.

ו. **הבנת הקשר בין סיבה לתוצאה נתונה בשלבי רכישה ראשוניים.** ילדים צעירים מתקשים לתפוס סיבתיות בעיקר במצבים שאינם מוכרים להם, גם אם ליוו את התהליך כולו. הם יקשרו דברים על-פי

הופעתם בסמיכות זה לזה, בקרבה פיזית או בשל קרבה בזמן. זהו קישור אסוציאטיבי שמעניק סיבתיות לדברים שאין ביניהם קשר סיבתי. לדוגמה: "הנה באה כבאית, זה סימן שעוד מעט תתחיל שרפה". הילד הצעיר אינו מקשר קבוצה של תנאים עוקבים ומצבים בזמן לשלמות אחת, לרצף שלם. הוא כאמור מצוי בהווה וחי אותו.

בהעברת מסרים: יש לתאר מצבי חיים על-פי סדר הופעתם בתהליך, ולעזור להם ליצור רצף כיחידה אחת בעלת משמעות, ולא סתם סדרה של פרטים, לדוגמה: הילד נפל מהמגלשה וקיבל מכה בראש – זו עובדה שילדים צעירים יהיו ערים לה. אך הם לא יידעו לקשור אירועים ולסדר את רצף הזמן. חשוב להסביר מה הייתה הסיבה לנפילה ולומר: "הילד גלש עם הראש כלפי מטה, ולכן נפל וקיבל מכה בראשו, בישיבה על המגלשה הראש לא מופנה כלפי מטה...".

ז. **ילדים מתקשים לנבא את תוצאות מעשיהם**. בהמשך לסעיף קודם, הם פועלים בהווה ואינם צופים לעתיד. מה שהם עושים לא מעוגן בתכנון קדימה מתוך צפיית התוצאות של מעשיהם. ילד לא יחשוב, שגם אם יחזיק במעקה כשהוא מטפס קיימת סכנת נפילה. ילדים רואים סיבתיות ישירה ללא תנאים: "אני מחזיק אז לא אפול" - הסקת מסקנה העלולה להסתיים בפגיעה.

בהעברת מסרים: ככל שייטיבו הילדים להכיר את נסיבותיו של אירוע או של מצב, כן יוכלו לראות את הקשר שבין הסיבה לתוצאה. לכן, חשוב שנלווה בהסבר התרחשות אירועים שטמונה בהם סכנה. כשמונחת כוס תה מזכוכית על שולחן עם מפה, יש סבירות שבמשיכה של ילד את המפה הכוס תיפול. זו הזדמנות להוסיף הדגמה עם ספל צעצוע ריק ולהסביר: "הכוס שנפלה כשמשכנו את המפה היא צעצוע מפלסטיק. הכוס לא יכולה להישבר וגם אין בה מים רותחים שעלולים לגרום לכוויה. לו הכוס הייתה מזכוכית, מה היה יכול לקרות?" אלה הן פעולות פשוטות ולכאורה כל ילד גם בגיל צעיר מאוד מכיר את התהליך.

ח. **ילדים מבקשים ליצור סדר בעולמם, אך החוקים שהם יוצרים הם לרוב אינטואיטיביים**: כל מי שיש לו שיער שיבה יוגדר סבא, מי שגבוה יותר יוגדר מבוגר יותר ממי שנמוך וכדומה. אלה הם היסקים נכונים במרבית המקרים, אבל לא לכולם – לא תמיד המסקנה של ההתרחשות שאליה מגיעים הילדים קשורה לנסיבות ולסיבות המהותיות. הם גם עלולים ליצור חוקים מסוכנים: "רק מי שקופץ מעל הגדר הוא חזק ואמיץ", "כל מה שעגול ויש לו צבע אדום וגדל על צמחים הוא טעים" (גם ביחס לפירות שאסורים למאכל).

בהעברת מסרים: חשוב להדגים ולהבהיר לילדים מהן הכללות נכונות ומהם יוצאי הדופן בהכללות שהם עושים. לדוגמה: ספורטאים חזקים ואמיצים מטפסים וקופצים רק כשהם מחוברים ברצועות ובחגורות ביטחון. לילדים שלא קשורים אסור לקפוץ או לטפס לגובה.

ט. **לילדים צעירים יש קושי להבחין בין דמיון למציאות**. הם מבלבלים בין דמיון למציאות עד גיל חמש או שש. בעיקר נכון הדבר בנושאים שאינם מחיי היום-יום, ולכן הם אינם מבחינים בסכנות במציאות. הם מזדהים עם דמויות של גיבורי-על למיניהם ועם דמויות מסרטים ומסיפורים, ולרוב הם "מגייסים" אותן לעזרתם במחשבה על מצבים מסוכנים או על אתגר.

בהעברת מסרים: לדמיון של ילדים יש קסם מיוחד שגם מבוגרים נהנים לעיתים לשמר אותו. לדוגמה: כאשר לילד יש חבר דמיוני כמו פינגווין, המלווה אותו ועוזר לו להתמודד בפרידה מהוריו בבוקר. בגן

נעדיף לשמר את הדמיון ולא להפריע להתמודדות. יחד עם זאת, צריך להיות ערניים לאמירות של ילדים ולשתף פעולה עם הדמיון רק תוך כדי המשחק, אך לדעת גם לעזור להם להפריד בין דמיון לבין מציאות: "במשחק היית אלוף עולם, שעף לשמים. זה היה בדמיון שלך, ב'כאילו'. אין באמת ילדים שעפים בשמים, זה היה משחק דמיוני. מחר אם תרצה נשחק שוב, עכשיו אתה הילד שלי בן הארבע".

י. **ילדים חשופים לעולם וקולטים מסביבתם קטעי מידע.** הם שומעים שיחות ודיווחים בתקשורת, ונוטים לארגן באופן סובייקטיבי את המידע כדי להשלים את ה"סיפור" שקלטו בעזרת הדמיון, ולעיתים הם "מסלפים" את העובדות. לדוגמה: "נפלתי מצחוק", "הרגשתי שאני מתפוצצת", "אני מתה מפחד", "זה נפל משמים".

בהעברת מסרים: הימנעו מדיבור "מעל ראשי הילדים" כאילו הם אינם שומעים. ככל שניתן, יש לשים לב שלא להתבטא באופן העלול להיקלט אצל ילדים באופן מסולף. תנו דעתכם לסגנון הדיבור ולמשמעות שילד יכול לתת לדברים ששמע. דיבורים שעלולים להתפרש באופן מוטעה על-ידי הילדים נושאים בחובם סכנות. ערנות והסבר של המבוגר האחראי יעזרו להם לבנות רצף הגיוני, מאורגן ובטוח של מצבי החיים.

מאפיינים התפתחותיים של החשיבה בגיל הרך והסברה תואמת התפתחות

מאפיינים התפתחותיים	הסברה תואמת התפתחות	
א	חשיבה קונקרטית	נמעיט את השימוש במילים ובמושגים, נפשט את ההסברה בהתאם לאוצר המושגים שכבר רכשו ולרמת ההבנה של כל אחד מהם.
ב	רוכשים ידע מוטעה	יש לעזור לילדים לארגן מידע שכבר רכשו, לתקן טעויות וסילופים שהתקבעו.
ג	דרכי ארגון המידע אינן לוגיות	יש לעזור ביצירת רצפים של התרחשויות הנוגעים למצבים בחיי היום-יום ולא רק למצבים מסוכנים.
ד	מתקשים להבין את נקודת המבט של האחר	חשוב לפרש ולהבהיר לילד מעשים של עצמו במצבי חיים שונים, וכיצד הם מתפרשים על-ידי אחרים. ללמד אותו על רגשות ועל מחשבות של האחר (לעצור סרט ולשאול מה לדעתך הילד מרגיש לאחר הסיטואציה? מה הוא יעשה עכשיו?)
ה	רכישת מושגי הזמן והמרחב נמצאת בהתהוות	להתמקד בהווה ובמעשה קונקרטי. אמירות על התרחשויות עתידיות לא תמיד אפקטיביות.
ו	הבנת הקשר בין סיבה לתוצאה נמצאת בשלבי רכישה ראשוניים	יש לתאר מצבי חיים על-פי סדר הופעתם בתהליך, ולעזור להם ליצור רצף כיחידה אחת בעלת משמעות.
ז	מתקשים לנבא תוצאות מעשיהם	נלווה בהסבר את התרחשותם של אירועים שטמונה בהם סכנה בעת שהם מתחוללים.
ח	מבקשים ליצור סדר בעולמם, אך החוקים שהם יוצרים הם לרוב אינטואיטיביים	יש להדגים ולהבהיר לילדים מהן הכללות נכונות ומהם יוצאי הדופן בהכללות שהם עושים.
ט	מתקשים להבחין בין דמיון למציאות	בגן נעדיף לשמר את הדמיון ולדעת לעזור להפריד בין דמיון לבין מציאות.
י	חשופים לעולם וקולטים מסביבתם קטעי מידע	ערנות והסבר יעזרו לילדים לבנות רצף הגיוני, מאורגן ובטוח של מצבים בחיים.

” הזמן שהקדשת לשושנתך

הוא המשווה לה חשיבות כה רבה”

אנטואן דה סנט-אכזופרי מתוך הספר ”הנסיך הקטן”

חלק ג: הצעות לפעילויות בגן הילדים

בפרק זה, תוכלו למצוא הצעות לפעילויות עם הילדים במרחבי הגן, כחלק משגרת הפעילות היום יומית שמטרתן העיקרית היא להרחיב ולהעמיק את תחושת הבטיחות בגן ובבית ולשלב את שגרת הבטיחות כחלק מהוויית היום יום לאורך כל שנת הפעילות.

1. פעילויות עם הילדים במרחבי הגן

ילדים זקוקים להתנסויות ולטקסים קבועים על מנת להפנים כללים ונורמות המייצגים התנהגות מקובלת, בנוסף למסרים המועברים להם כחלק מתפיסת העולם בגן והתיווך המזדמן בחיי היום-יום, הנוגע לכללי זהירות ובטיחות. מוצע, להבנות פעילויות חווייתיות, מתמשכות וממוקדות מטרה, ולהתאימן לאוכלוסיית הילדים ולתרבות הגן. ההתנסויות יובילו לרכישת הרגלי התנהגות זהירה יותר ולמודעות גבוהה יותר בשגרת חייהם.

בחינה מתמדת של הריהוט, הציוד והמשחקים ויצירת מרחבים פתוחים בגן, משפיעות על מניעת היפגעויות והתנהלות חופשית ובטוחה של הילדים. לפניכן הצעה **לפעילות מתמשכת** עם ילדי הגן שיכולה להיות מותאמת למעגל השנה.

2. הצעה לפעילות: כללים להתנהגות בטוחה

מטרה

להתבונן ולחקור את סביבות הגן השונות, לקבוע כללי התנהגות בטוחה כחלק מאורח החיים הנרכש בגן, ולזהות מפגעים וגורמי סיכון כגון חדר השירותים והכיור, מטבח ושאר מרחבי הגן.

עקרונות לפעילות:

1. שיח / דיון קבוצתי.
2. פעילות מתמשכת לאורך השנה.
3. התבוננות מחדש וזיהוי מפגעי בטיחות בגן במהלך שנת הלימודים.
4. ניצול אירוע / נושא מזדמן בגן לדיון.

מהלך הפעילות: שיחה עם קבוצת הילדים, כדאי להחליט באיזה מרחב בגן נרצה להתבונן.

א. נזמין את הילדים לעצום עיניים ולדמיין את המרחב הנבחר / נתבונן במרחב הנבחר.

- איך נראה המרחב שבחרנו?
- מהם החפצים הנמצאים בו?
- היכן נמצאים החפצים במרחב?
- על מה החפצים מונחים (מדף, שולחן, רצפה)?
- האם הם מסודרים בצורה נוחה?
- אילו צבעים יש למרחב ולחפצים?

ב. תרשים / מפה: נזמין את הילדים לצייר את המרחב. אפשר ללכת עם קבוצת הילדים למרחב הנבחר ולבדוק את איור המרחב. אפשר לכתוב את שמות החפצים לצד סימוני הילדים על התרשים / מפה.

- האם הילדים מציעים לשנות את מיקומם של החפצים במרחב הזה?
- ג. כללי משחק במרחב: נזמין / נאפשר לילדים להחליט על החוקים - על אילו כללי ההתנהגות כדאי לשמור, מה מותר ומה אסור, הסכנה שבזריקת החפצים על אחרים, כמה ילדים יכולים לשחק במרחב הזה, איזה נוהל צריך לכבד כאשר ילד נוסף רוצה להצטרף למרחב?
- ד. סיום ההליך במליאה: נזמין את הילדים להסביר לכל ילדי הגן על ביצוע המשימה ועל הכללים שנקבעו. כדאי שילדי הגן יגיבו ויתנו משוב הנוגע לשינוי שהוצע להם – אם הוא מקובל עליהם או מה יקרה במידה ואחד הילדים יחבל במרחב הזה.. במליאה ניתן יחד לקבוע את כללי ההתנהגות הבטוחה ולערוך שינויים במידת הצורך.

3. הצעה לפעילות: חצר הגן כמרחב לפעילות מאפשרת ומאתגרת

חצר הגן משמשת מרחב בטוח לפעילות מאתגרת ומעשירה. מפגעים בטיחותיים צצים ועולים לאורך כל השנה, וניתן להשתמש בגורמים מזדמנים כגון גדר שבורה, חול ים מעורב בחצץ, פסולת מגוונת, מתקן חצר שילדים מגלים בו עניין פחות.

מטרה

בחינה מחודשת של הציוד ושל המתקנים בחצר הגן, ויצירת מרחבים פתוחים ומאתגרים כחלק מתפיסה כללית להעדפת מרחבים פתוחים המאפשרים מרחב תנועה ובנייה של הילדים עצמם.

בנוסף לעקרונות לפעילות בחצר הגן, יש כאן הזדמנות לשיתוף ההורים בהחלטות הילדים וסיוע ביישום.

מהלך הפעילות

א. התבוננו וציירו תרשים / מפה של חצר הגן. מקמו בתרשים את מקומות המשחק, המתקנים והחפצים בחצר. נחליט עם קבוצת ילדים על חלק מסוים במרחב החצר שבו הם רוצים להתבונן.

- ✓ מה הייתם רוצים להוסיף או להוריד במתקני חצר הגן?
- ✓ האם אתם חושבים שישנם חפצים שעלולים להיות מסוכנים בחצר?
- ✓ מהי המטרה של הגדר / השער בגן, והאם ניתן להשתמש בהם לצורך פעילות אחרת?
- ✓ מי נושא באחריות לניקיון חצר הגן? מה מותר או אסור בפעילות זו?
- ב. החליטו על כללי משחק במרחב הזה.
- ✓ מה מותר ומה אסור?
- ✓ כמה ילדים יכולים לשחק במרחב הזה?
- ✓ מהו ההבדל בין כללי ההתנהגות בחצר לעומת כללי ההתנהגות בתוך הגן?
- ✓ אפשר להתייחס לשינויים שמתרחשים בחצר הגן עם חילופי העונות - צמחייה, שלוליות וכד'.

4. הצעות לפעילויות בגן על-פי מעגל השנה

הפרק שלפניכן כולל הצעות לפעילויות חווייתיות נבחרות סביב נושאי בטיחות שונים, שמטרתן העיקרית היא להרחיב ולהעמיק את תחושת הבטיחות של הילדים בגן, וללמד אותם לנקוט משנה זהירות בהתנהלותם היום-יומית בגן ובבית.

הפעילויות המוצעות הן לבחירה ולשיקול דעתם של הגננת ושל צוות הגן. אתן מוזמנות לערוך שינויים, להוסיף פעילויות ולהרחיב, ולשלב את נושא הבטיחות כחלק מהוויית היום-יום לאורך כל שנת הלימודים.

לכל תקופה במעגל השנה סוגי היפגעויות אופייניים. וזאת, על-פי נתונים של ארגון "בטרם" המובאים בסוף החוברת. ההמלצות לפעילויות נכתבו בהתאם, ניתן לשלב כל פעילות בפעילות הגן לאורך השנה. מומלץ להשתמש בפעילויות כעוגן לרעיונות מעוררי השראה.

צפייה מונחית בסרטונים (קישורים לסרטונים מובאים בסוף החוברת) - ניתן לתת משימת צפייה לילדים, כמו איתור קושי בסיטואציה, אפיון דמויות, התבוננות בסביבה, חשיבה על כלל בטיחות מתאים וכו'. שיח בעקבות הצפייה - ניתן לשאול שאלות, כגון: מה הרגשתם בזמן שצפינו בסרטון? האם אהבתם את הקטע שבו צפינו? מדוע? האם קרה לכם מקרה דומה? מה אפשר ללמוד מהקטע?

הצעות לחודשים אלול-תשרי	
מאפייני החודש	בחודש זה הילדים מתחילים את שנת הלימודים בגן לאחר חופשת הקיץ הארוכה וחגי תשרי הממתינים בפתח. בגן הילדים נקלוט ילדים חדשים, שאינם מכירים את הכללים וההרגלים של הגננת.
סוגי היפגעויות אופייניים	תאונות דרכים בדרך לגן ובחזרה, נפילות, רכיבה על אופניים, על "בימבה" או על קורקינט, חנק, נפילות.
רעיונות לגננת	- נעבוד עם הילדים על הסתגלות לגן החדש – אפשר להקנות סדר יום ולעבוד על הרגלי התנהגות ובניית ספר חוקי הגן / תקנון הגן. - נשאל את הילדים איך הגענו הבוקר לגן? ברגל / ברכב? נשוחח על הדרך הבטוחה לגן, על חשיבות השימוש במושב בטיחות ברכב, נוכל להציג זאת בלוח "מי בא לגן". - אפשר להכין עם הילדים טבלת מעקב - מה אני עושה בכוחות עצמי, מהן היכולות שלי ומה אסור לי לעשות ורק מבוגר יכול לעשות עבורי. - נשוחח עם הילדים על חשיבות חבישת קסדה – נוכל לתרגל חבישה תקינה של קסדה, קסדות לקישוט הגן ולהכין תערוכת קסדות. - נברך ונביע ברכות ומשאלות לשנה בטוחה. - נוכל לקשט את הסוכה בעבודות יצירה בנושא בטיחות.

הצעות לחודשים אלול-תשרי	
המלצות להורים	• נעביר להורים מסרים על הדרך הבטוחה לגן: היכרות עם מסלול ההליכה והחזרה הבטוחה לגן עם מבוגר אחראי, לבוש והנעלה מותאמים. נסיעה בטוחה ברכב, מושב בטיחות מותאם. • נדגיש את חשיבות ההשגחה בארוחות החג למניעת חנק - גרעיני רימון, סוכריות טופי, פיצוחים, פירות יבשים ועצמות דגים. • נציע להקפיד על קשר עין עם הילדים בביקור במקומות ציבוריים המתאפיינים במספר גדול של אנשים מזדמנים כמו בית-כנסת, מרכז מסחרי, משחקייה, פארק וכד'. • נדגיש את חשיבות ההשגחה בזמן רכיבה בחג והקפדה על חבישת קסדה.

הצעות לפעילויות לחודש חשוון	
מאפייני החודש	בחודש זה נצפה בפריחת החצב ובטפטוף היורה, המסמלים את בואו של הסתיו. בגן הילדים אנו בתחילתה של עבודת השגרה המבורכת.
סוגי היפגעויות אופייניים	נפילות
רעיונות לגננת	• נשוחח עם הילדים על פיתוח התנהגות אחראית ועצמאית - הטמעת המושג "אחריות" בחיי היחיד והחברה, הבנה שנטילת אחריות היא תכונה חיובית (לפרט את המושג לדרכי התנהגות מגוונות ולתת דוגמאות להתנהגות אחראית). נוכל לבדוק את הדברים שאותם עושים הילדים באופן עצמאי בבית ובגן - מתלבשים, מורחים ממרח על כריך, רוחצים פנים וכו'. • נוכל להפעיל תוכנית ספורט כשגרת יום במפגשי הבוקר או במהלך היום, במטרה לשמור על הגוף שלנו בריא. • נתמודד עם נושא הלחץ החברתי בגן – נסביר את המושג "השפעה חברתית", נפתח את היכולת לגבש עמדה אישית, מותאמת למצב, גם אם אינה דעת האחרים, נחדד את ההבנה ביחס למושג "הדיווח", ונבין מה בין דיווח להלשנה. • אפשר לחשוף את הילדים לפירמידת המזון ומרכיביה – נקפיד על ארוחת בוקר בריאה בגן, ועל נשיאה באחריות לגופנו ולמה שאנו מכניסים לתוכו. נוכל לערוך היכרות עם הסמלים שעל אריזות חטיפים ונגביר את המודעות למזונות בריאים ומזיקים לגופנו.
המלצות להורים	• נעביר מסרים להורים על חשיבות אכילת מזונות בריאים ומגוונים גם בבית. • נבדוק מהם המקומות הבטוחים למשחק בשעות הפנאי. • ניתן תזכורת לנסיעה בטוחה ברכב - בכל נסיעה חגורת בטיחות וישיבה על כיסא בטיחות מותאם.

הצעות לפעילויות לחודש כסלו	
מאפייני החודש	בחודש זה היום מתקצר והחשכה יורדת מוקדם, הגשם מתדפק על חלוננו והלבוש שלנו משתנה בהתאם. אנו מדליקים נרות כמסורת חג החנוכה. בגן הילדים נציין את נס פך השמן, נדליק נרות כמסורת חג החנוכה ונצא לחופשה.
סוגי היפגעויות אופייניים	כוויות מאש ומנוזלים חמים.
רעיונות לגננת	- נוכל לשוחח על מקורות האש, על יתרונותיה ועל הסכנות הטמונות בה, ולנהל שיח רגשי על האש – מה מעוררת בנו האש? - אפשר להציע פעילות יצירה מחומרים על אור וצל. נדגיש את חשיבות הנראות ביום ובלילה, נציע שימוש בסימון זוהר. נוכל להכין עם הילדים צמידים זוהרים. - נקשיב לחוויה האישית של הילד שחוה בחג החנוכה בבית. - נדגיש את כללי הזהירות סביב אש. אפשר לשוחח על חשיבות ההקשבה להנחיית מבוגר משמעותי ולהכין כללי בטיחות הנוגעים לאש ולשמן חם. - נסביר על הסכנה שטמונה בשמן רותח בעת טיגון לביבות וסופגניות על-ידי מבוגר משמעותי. - נשוחח על כללי בטיחות סביב החנוכייה - איסוף שיער בעת הדלקת נרות. היכן נניח את החנוכייה? (לא ליד חומרים העלולים להתלקח כגון וילונות). - נוכל להקים סדנה להכנת חנוכיות / סביבונים של תמרורים / חנוכיות שמביאות לידי ביטוי מסר על בטיחות.
המלצות להורים	- נעביר מסרים להורים בנושא הקפדה על הרחקת הילדים ממקורות האש והחום: טיגון, חנוכייה, גפרורים, מים חמים. - נזכיר להדליק נרות רק עם מבוגר. - נקפיד על מיקום החנוכייה הדולקת. - נזכיר את חשיבות החזרת הגפרורים או המצת למקום בטוח.

הצעות לפעילויות לחודש טבת	
מאפייני החודש	חודש זה הוא חודש גשום ביותר, מזג האוויר מתקרר, עננים מכסים את השמים. בגן הילדים – ילדים רבים חולים בתקופה הזו, הגשמים לא מאפשרים לצאת לחצר ועיקר השהייה היא בתוך מבנה הגן.
סוגי היפגעויות אופייניים	הרעלה מתרופות, תאונות דרכים כהולכי רגל בשעת חשכה, כוויות.

הצעות לפעילויות לחודש טבת	
רעיונות לגננת	- נשוחח על שימוש לטובה בתרופות - חשיפה לנושא התרופות, הבנה שמרשם לתרופה ניתן על-ידי רופא ותרופה ניתנת על-ידי מבוגר. - נוכל להדגיש ערכים חברתיים המבטאים גילוי אכפתיות ודאגה לאחר במצבי חולי. - אפשר להקים מרכז סוציו-דרמטי כמו פתיחת מרפאה. - נשוחח עם הילדים שיח רגשי ונשאל: "איך אני מרגיש כשחם לי או קר לי? מה קורה בגוף שלי? למה חשוב לחמם את הגוף בחורף? מהם אמצעי החימום בבית שלי?"
המלצות להורים	- נעביר להורים מסרים על חימום בטוח של הבית. - נדגיש את חשיבות אחסון התרופות במקום בטוח. - שימוש בתרופות רק בהשגחת מבוגר או על-פי מרשם רופא. - נחדד את מיקום המזון - אוכל חם או שתייה חמה בעת הגשתם לילדים.

הצעות לפעילויות לחודש שבט	
מאפייני החודש	בחודש זה אנו לקראת סופו של החורף. חודש זה מסמל את תחילת השנה החקלאית של האילן. בטבע נוכל לראות עצי שקד שהקדימו לפרוח ואת פרחי הבר החורפיים. בגן הילדים נציין את חג האילנות, את יום הולדתה של הכנסת ואת יום המשפחה.
סוגי היפגעויות אופייניים	חנק, פציעות מכלי עבודה.
רעיונות לגננת	- אפשר להתייחס לבית שלנו כאל בית בטוח - כיצד נבדוק שהבית שלנו בטוח? מומלץ להיעזר ברשימת הבית הבטוח המוצגת בסוף החוברת. אפשר לבדוק אם הגן שלנו בטוח. - נתייחס למזונות מסוכנים - פיצוחים, סוכריות, פירות קטנים עגולים. - נוכל לחתוך עם הילדים בגן פירות וירקות עם סכין - ענבים, זיתים, עגבניות שרי. - נתכנן שתילת צמחים בגינה בגן. אפשר להרחיב וללמוד על צמחים רעילים ודוקרניים, על פירות מאכל ועל פירות סרק, על כלים ועל כללי השימוש הבטיחותיים בכלי השתילה (מעדר / את ..). - נוכל להכין את תפילת הדרך / הכנת תיק משחקים לאוטו (כדי לא להפריע לנהג).

הצעות לפעילויות לחודש שבט	
המלצות להורים	נעביר להורים מסרים על התאמת מאכלי החג לילדים. להקפיד על חיתוך הפירות היבשים לחתיכות קטנות, להימנע מהגשת פיצוחים, לשים לב לגודל המזון, למרקם שלו ולצורתו.

הצעות לפעילויות לחודש אדר	
מאפייני החודש	אדר הוא חודש צבעוני ושמח. בטבע נוכל לצפות בפריחה צבעונית, בציפורים ובבעלי חיים חורפיים. בגן הילדים אנו חוגגים את חג הפורים, מתחפשים ומדגישים את ערך הנתינה הבאה לידי ביטוי בנתינה מוחשית בדמות משלוח המנות. בגן הילדים - תחפושת בטיחותית. משלוח מנות בריא על-פי תו תקן, מאכלים בריאים.
סוגי היפגעויות אופייניים	כוויות חבלות מנפצים חנק
רעיונות לגננת	- נוכל לשוחח על כללי הזהירות בחג פורים, על בחירת תחפושת לפי תו תקן (מיון ובדיקה של התחפושות בגן עם או בלי תו תקן). - נזהיר מפני משחקים מסוכנים. - נוכל לספר את סיפור המגילה ולציין את השפעת היין על תפקודו של האדם. - נוכל להרחיב את העיסוק בנושא השתייה – מים, משקאות מותרים, אסורים ומזיקים לאדם, בחירת האדם מה להכניס לגופו. - נעסוק בערך הנתינה בצורת משלוח מנות – אפשר לחשוב על הכנת משלוח מנות בריא, ממה נמנע במשלוח המנות? נוכל ליצור בסדנה את מרכיבי משלוח המנות ולשחק בהכנת משלוחי מנות במרכז הבית והמשפחה בגן. - אפשר להכריז על ימים "צבועים" לקראת פורים, ימים שיוקדשו לנושא מסוים, למשל יום רמזור, יום תמרורים וכו'.
המלצות להורים	- נעביר להורים מסרים על סוגי חומרים דליקים ועל חומרים חסיני אש בקשר לתחפושות לפורים - נמליץ להורים לרכוש רק תחפושת המאושרת על-ידי מכון התקנים ומסומנת כחוק. - נבקש מההורים להימנע מרכישת מסכות המגבילות את שדה הראייה. - נמליץ על הורדת תחפושות מסורבלות בעת שימוש במתקני שעשועים. - במשלוח מנות – נשים לב למוצרים העלולים לגרום לחנק כמו סוכריות על מקל, מסטיקים, אוזני המן במילוי אגוזים או שקדים. נסביר על משלוח מנות בריא ועל מרכיביו.

הצעות לפעילויות לחודש ניסן	
מאפייני החודש	בחודש זה אנו מציינים את חג האביב, את יציאת מצרים ואת חג הפסח. בגן הילדים נתבונן מחדש בסביבה, נערוך סדר וניקיון בתוך הגן ובחצר ונצא לחופשת החג.
סוגי היפגעויות אופייניים	הרעלות, נפילות, תאונות דרכים בעת החופשה.
רעיונות לגננת	• נוכל לערוך היכרות עם סמלים המעידים על רעל בחומרים. מיון חומרים מסוכנים. אפשר לשוחח על מיקומם של חומרי הניקיון במרחב הבית, מיון אריזות ריקות שטופות של חומרי ניקיון שונים. מומלץ לפעול בתוך מרכז הבית והמשפחה בגן הילדים. נוכל להכין עם הילדים תווית של "חומר מסוכן" ולהדביקה על חומרי ניקוי שאסורים לשתיה. • אפשר לשוחח על חומרים מועילים ומזיקים לגוף או להביא תמונות שלהם - אבחנה בין חומרים מועילים לאדם לבין חומרים המזיקים לו. • נוכל להכין עם הילדים את "הגדת הבטיחות".
המלצות להורים	• נעביר להורים מסרים על זהירות מחומרי ניקוי, מדליים מלאים מים ללא השגחה. • נזכיר את הכללים לשימוש בחומרי ניקוי - אחסון במקום גבוה ונעול, לא לערבב חומרי ניקוי מסוגים שונים, לקרוא היטב את הוראות השימוש. • נדגיש, כמה חשוב לא למלא בקבוקי שתייה בחומרים רעילים. • נרענן כללי בטיחות ברכב.

הצעות לפעילויות לחודש אייר	
מאפייני החודש	בחודש זה אנו סופרים את ספירת העומר, ומציינים אירועים בדרכה של מדינת ישראל כמו יום הזיכרון, יום העצמאות ויום ירושלים. בגן הילדים נחגוג עם הילדים את ל"ג בעומר ואת מועדי ישראל ונקפיד על כללי בטיחות אש.
סוגי היפגעויות אופייניים	כוויות ונפילות.
רעיונות לגננת	• נכתוב ונצייר את כללי הזהירות מאש במדורה. • נוכל לספר סיפור ברצף מילולי ובתמונות: שלבי הקמת מדורה. • נוכל להשתמש במחשב ובמקרן להקרנת מדורה אמיתית, ומסביבה מדורה שהכינו הילדים עם אפשרות למשחק בטוח. אפשר לשחק במשחקי סימולציה שבאמצעותם מתרגלים כללי התנהגות סביב למדורה כחלק ממרכז סוציו-דרמטי מתחלף בתוך הגן.

הצעות לפעילויות לחודש אייר	
• נוכל לערוך חלוקת תפקידים למשחק מדורה - אחראי כיבוד, אחראי ציוד עזרה ראשונה וכיבוי, הורה אחראי וכדומה. לכל אלו נכין אביזרים מעיסת נייר שהוכנו על-ידי הילדים בסדנה. נוכל להכין תגיות עם תפקידים ושמות. • אפשר לבנות יחד עם הילדים מרכז סוציו-דרמטי מתחלף בחצר הגן שידמה פיקניק של יום העצמאות ובו מנגל, פחמים, מרשמו, בשרים וירקות שהוכנו על-ידי הילדים מעיסת נייר. נוכל להגדיר כללים - כיצד נישמר מהאש בחוץ? נקפיד להכין הפעלות ופעילויות ליד המנגל ולא מסביבו.	
• נדגיש את נושא הבטיחות בהקמת המדורה ובהפעלתה - ענ"ק (ערנות, נוכחות, קשב של המבוגר האחראי). • נזכיר להביא תיק עזרה ראשונה למדורה שיהיה בהישג יד. • מים / חול למקרה של התפשטות האש. • נדאג להרחקת חומרים דליקים מאזור המדורה. • מומלץ להשחיל את תפוחי האדמה על חוט תיל, ולהקפיד שהכנסתם והוצאתם מהאש תיעשה על-ידי מבוגר. לפני הגשתם לילדים יש לוודא שהם אינם חמים מדי לאכילה, משום שהם עלולים לגרום לכוויות בפה. • נוכל לשוחח עם הילדים לפני היציאה על שהייה בטוחה במקומות ציבוריים עם קהל מזדמן. • כדאי לשים לב, שהקרשים ללא מסמרים, למיקום המדורה (לא ליד מבנים או חוטי חשמל), ולא לשכוח לגדר את המדורה באבנים, ולהזכיר לילדים לנעול נעליים סגורות לפני צאתם למדורה.	המלצות להורים

הצעות לפעילויות לחודש סיון-תמוז	
מאפייני החודש	בטיחות בקיץ לקראת החופשה, שתייה, שבועות.
סוגי היפגעויות אופייניים	טביעה, נפילה, חנק, תאונות דרכים.
רעיונות לגננת	• נוכל לשוחח עם הילדים על כללי הבטיחות להתנהגות בשמש - "חכם בשמש": ביגוד, שעות בטוחות, מקדם הגנה, חיפוש צל, כובע, משקפיים, שתייה מרובה. • נוכל להכין עם הילדים "טנא בטיחות". • אפשר להכין תיק / שקית מקושטים לנשיאת כדור למגרש המשחקים, כדי שהוא לא ייפול ויתגלגל לכביש בדרך למגרש.

הצעות לפעילויות לחודש סיון-תמוז	
• אפשר להכין עם הילדים תמרורים לחצר הגן בנושא בטיחות, או מסלול רכיבה על בימבות בגן, כולל חניית נכים, תחנת דלק וכו'. • אפשר להקים מרכז סוציו-דרמטי שבו נדמה ים / בריכה. אפשר למנות מציל, להכין כרטיסי כניסה ולהכין עמדת מכירת לכרטיסים, להכין כלי עם דגלים ולאפשר לילדים להניף דגל שחור, אדום או לבן - ולהסביר את משמעות הצבעים. נוכל לאסוף אמצעי הגנה מפני השמש, להכין שילוט, להכין כללים לשימוש במתקן, כללי בטיחות. אפשר לבקש מהילדים תמונות שלהם בבריכה או בים עם מצופים. ניתן לזמן לילדים אמצעים שונים להתגוננות מפני השמש כגון, שמשייה, מים, כובע, תכשיר הגנה. כדאי להזכיר את כללי הזהירות במים - נכנסים למים רק עם מבוגר. • ניתן לבנות בגן מרחב פעילות עם אזורים מגוונים הממחישים את החוקים, כדי שהילדים יטמיעו אותם תוך כדי משחק.	
• כדאי לזכור, כי רחצה מותרת רק בחוף מוכרז עם מציל. • ניזכר בכללי הבטיחות בים ובבריכה: ענ"ק (ערנות, נוכחות, קשב של המבוגר האחראי).	המלצות להורים

”כי כך דרכם של המבוגרים:

תמיד צריך להסביר להם הכול”

אנטואן דה סנט-אכזופרי מתוך הספר ”הנסיך הקטן”

חלק ד': הצעות למפגשי הורים

מפגשי הורים בגן הילדים הם חלק משגרת העבודה הקבועה. בדרך כלל נערך מפגש הורים ראשון בתחילת השנה, ושני מפגשים נוספים במהלך השנה, על-פי החלטת הגננת. מכיוון שילדים בגיל הרך נפגעים בעיקר בבית ובחצר, נודעת חשיבות רבה לשיתוף ההורים ולהעלאת המודעות בקרבם להרגלי הבטיחות בבית.

1. רקע תיאורטי על מאפייני ההתנהגות של מבוגרים, במנעד שבין נטילת סיכון להימנעות.

מקום למחשבה: בין נטילת סיכון להימנעות

נטילת סיכון מוגדרת על-ידי העוסקים בתחום כתכונת אישיות המתייחסת למידת החיפוש של הפרט אחר ריגושים. ככל שמידת החיפוש של הפרט אחר ריגושים גדולה יותר, כן הוא יהיה מוכן ליטול סיכון רב יותר. נטייה זאת מאופיינת בחיפוש ריגושים המתבטאים בחדשנות, בשונות ובמורכבות. ככל שמידת הימצאותם של שלושת המרכיבים האלה רבה יותר בסביבת הפעילות, כן יגדל רצונו של הפרט להסתכן.

החלק במוח האחראי לתגובת הפחד הוא גם המרכז במוח האחראי לתחושת העונג. על כן, בשעת נטילת סיכון מחזק המוח התנהגות זו על-ידי הזרמת אדרנלין לגוף ויצירת תחושה של עוררות והנאה. וכך, במקרים מסוימים מעודד את החיפוש אחר ריגושים ואת הרצון ליטול סיכון (זוקרמן, 2007). במקרים מסוימים החיפוש אחר נטילת סיכונים הופך להתמכרות לפעילות אתגרית ולריגושים שבצידה.

חשוב להדגיש, כי מחקרים מצביעים על כך, שחיפוש אחר ריגושים הוא תכונה העוברת בתורשה. לכן, ילדים שהוריהם נוטים לנהות אחר ריגושים נוטים גם הם לפתח תכונה דומה. נקודה זו חשובה, שכן, ההורים ובני משפחה (אחים בוגרים) הם מודלים לחיקוי עבור ילדים צעירים, העלולים להסתכן מעבר למצופה בגילם, ולעיתים באופן המסכן את חייהם או את שלמות גופם. בנוסף, ילדים המיומנים יותר מבחינה מוטורית נוטים ליטול סיכון יותר מאשר ילדים המיומנים פחות.

יש סיבות רבות לכך שאנשים נוטים לסיכון:

1. התמודדות עם שעמום ועם שגרה. בתרבות של ימינו אנשים מבקשים ליטול סיכון כדי לצאת מהשגרה, לשחרר אנרגיה עודפת וליהנות.
 2. בחינת היכולת והמסוגלות העצמית. אנשים רוצים להוכיח לעצמם שהם מסוגלים לעשות את הבלתי אפשרי שלפעמים כרוך בנטילת סיכון רב.
 3. רצון להתבלטות חברתית. כדי לזכות בקשרים חברתיים אנשים חשים צורך להרשים את סביבתם הקרובה והרחוקה.
 4. מרד בממסד ובמוסכמות. אנשים הנוטים ליטול סיכון עושים זאת לעיתים כמרד בהורים או בממסד ובערכים שהם מייצגים בעיניהם.
 5. ביטוי לסקרנות. ילדים ומבוגרים רוצים לבחון, ללמוד ולגלות סביבה חדשה על-ידי התנסות מעשית ומאתגר על-אף שלפעמים היא מסוכנת.
- כאשר דמויות ההזדהות של ילדים (בעיקר הורים) הם אנשים עם נטייה להרפתקנות ולנטילת סיכונים, יש לצפות שגם הילדים ירבו בהתנסויות שיש בהן סיכונים. נדרשת השגחה קפדנית, וחשוב

לעצור דרכי התנהגות שנראות בלתי מתאימות ולהבהיר את הדברים. לדוגמה: "אני יודעת שראית שאבא מטפס על סולם גבוה, אבל אתה עדיין לא יכול להיות כמוהו", או "אני יודעת שאחיד הגדול אוהב לקפוץ ממקומות גבוהים, אבל רק שתהיה בגילו תוכל לנסות, עכשיו עדיין לא מרשים לך כי אנחנו שומרים שלא תיפצע".

הימנעות

הקצה השני של הנטייה ליטול סיכונים הוא מניעת התנסויות והגנת-יתר על ילדים. הורים, המגדלים את ילדיהם בתחושה שהעולם מסוכן, מונעים מהם חוויות מקדמות התפתחות. הורים אלו חשים חרדה כה גבוהה לילדם, עד שאין הם מעזים לאפשר לו התנסות עצמאית, ואינם מפתחים בו תחושת מסוגלות. הימנעות כזו משאירה את הילד תלוי בהורים וחרד מפני העולם הסובב. חשוב שלא להגביל ילדים מלהתנסות בפעילויות מאתגרות ובנטילת סיכונים סבירים.

התמודדות עם אתגרים מספקת לילדים צעירים ובוגרים תחושת הצלחה, תורמת לחוסן, לביטחון העצמי, ליצירתיות וליכולת הגופנית. הילדים חווים לעיתים פחד מפני פעולות כגון טיפוס על מתקנים בגן שעשועים או במצבים כמו שהייה בחשכה. עידודם מאפשר להם לחוש שניתן להתגבר על הפחד ולחזק את תחושת המסוגלות.

ילדים שבאו מבית המגביל את תנועותיהם וניסיונותיהם להתמודד עם סיכון על-ידי יצירת כללים נוקשים ואמירות רבות של איסורים למיניהם ("אסור לטפס", "אסור לקפוץ"), יגדלו להיות אנשים שנמנעים מכל הקשור להסתכנות פיזית סבירה או מקבלת החלטות שיש בהן מרכיב של סיכון. בנוסף, ילדים שהמעיטו להתנסות בפעולות מוטוריות יתקשו לפתח כישורים ומיומנויות הנדרשים לחיים. ילד שלא מאפשרים לו להתרחק מההורה, יפתח תלות וקושי לפעול באופן עצמאי בחברת ילדים.

ולכן, חשוב לא לתבגר גם ילדים שמאופיינים בהימנעויות ולעזור להם להיחשף לכל מה שהם נמנעים ממנו בהדרגה, בליווי ובמהלך מתן חיזוקים.

2. הצעות למפגשי הורים

- ההצעות למפגשים נתונות לבחירת הגננת ומותאמות לאוכלוסיות הורים שונות.
- ניתן להקצות פרק זמן בכל מפגש עם ההורים לאחד ההיבטים של הנושא.
- חומרי ההדרכה כוללים קישורים לסרטונים, אגרת להורים, רשימה לבדיקת הבטיחות בבית, תמונות ומשחקים.
- בכל הצעה למפגש שתבחרו חשוב לציין נתונים וסוגי היפגעויות של ילדים בגיל המתאים.
- רצוי לשים דגש על שיח משתף, חווייתי ומעורר אמפתיה עם ההורים.

א. הצעה למכתב להורים:

להורים שלום,
בטיחות היא אחת מאבני היסוד בחינוך ילדינו, והקפדה על סביבה בטוחה מלווה אותנו כבר עם לידתם. איך נלמדם שבעולם יש סכנות וצריך להיזהר מבלי שנגרום להם לפחד ולחשוש.
דווקא הבית, שנחשב למרחב הבטוח ביותר, הוא המקום שבו מתרחשות רוב ההיפגעויות כמו כוויות, נפילות, חנק, הרעלות והתחשמלות (מנתוני ארגון "בטרים"). ילדים נמצאים בסיכון גבוה

להיפגעות בגלל חוסר ניסיון, יכולת מוגבלת לזהות סיכונים וסקרנות. על כן, חשוב שנקנה להם ידע ומיומנויות כדי להתמודד עם סכנות ועם סיכונים גם בבית. כחלק מפיתוח תרבות של מניעה, אנו ממליצים על פעילות, שתעורר שיחה ביניכם ותפתח את מודעותם של ילדיכם להכיר את המקומות ומצבי הסיכון בבית ובחצר ואת כללי ההתנהגות הבטיחותית.

♥ לתשומת

- ❖ ילדים צעירים הם מטבעם פעלתניים וסקרנים, ומודעותם לסכנות נמוכה. לדוגמה, תנועה פתאומית שלהם בסביבת נוזלים חמים יכולה לגרום להתהפכות מגש / כוס / סיר חם על גופם. דבר העלול לגרום לכוויה חמורה בתוך שנייה אחת בלבד.
- ❖ שמירת חומרים באריזה מקורית קשת פתיחה (חומרי ניקוי והדברה המאוחסנים באריזות אוכל ומשקה המוכרות לילדים, עלולים לבלבל אותם ולגרום להם לבלוע אותם).
- ❖ טביעה עלולה להתרחש בשניות, גם במים רדודים של גיגית כביסה, באמבטיה או בבריכה קטנה. שכן, ילדים סקרנים ואוהבים לשחק במים, אך בשל מבנה גופם וגילם הם עלולים ליפול / להחליק פנימה ולא להצליח לצאת (על-אף גובה המים הנמוך). לא שומעים כשילד טובע.
- ❖ קצר חשמלי הוא סיבה שעלולה לגרום לשרפות. קצר עלול להיגרם משימוש בשקעים לא תקינים ובחוטי חשמל חשופים. מפסק בטיחות (מפסק פחת) יכול לעזור למניעת שרפות, ושימוש במוצרי חשמל תקינים יכול למנוע קצר. אם השקע שרוף או משמיע רעשים, אסור להשתמש בו.
- ❖ חלונות הם גורם משיכה ועניין. ילדים עלולים לטפס אליהם וליפול, על-אף שהם "רק" מציצים החוצה. על כן חשוב להתקין סורגים.
- ❖ כחלק ממשחק מנסים ילדים לטפס על מעקה. התקנת מעקה תקני (1.05 מ') תגן עליהם מפני נפילה והרחקת ריהוט וציוד שמאפשר טיפוס.
- תנועת רכב בחצר הבית שבו משחקים ילדים טומנת בחובה סכנה גדולה לדריסתם, מאחר ששדה הראייה של הנהג מאחור ומהצד - חסום. על כן, הנהג לא יראה אותם ויגבר הסיכוי להיפגעותם.
- הנכם מוזמנים לקחת חלק בסדנה להורים שתיערך ביום..... בשעה..... במקום.....
- נשמח לראותכם,
- צוות הגן...

ב. הצעה לסדנה להורים: האתגר – לעמוד על המשמר!

1. סרטון על מצבים מסוכנים בבית ובסביבתו

<https://www.youtube.com/watch?v=5yLUB438Sd8&t=2s>

2. דברים של המנחה: ילדים בגיל הרך נפגעים במקומות שונים שבהם הם פועלים ומשחקים. וזאת, על-אף שהם נתונים לאחריות מבוגרים לאורך כל שעות היממה בתוך הבית, בחצר הבית ובמרפסות, במכונית המשפחתית, וכן גם במרחב הציבורי - בגני שעשועים, בים ובבריכות ואף בגני הילדים ובחצרות הגנים.

3. הצגת נתונים של ארגון "בטרים" על היפגעות ילדים.

4. הסבר של המנחה: ילדים נפגעים הן בשל אפיוני ההתפתחות בשלב זה של גילם, שבו אינם מודעים לסכנות, ואינם יודעים להיזהר מפניהן, והן בשל חשיפתם לסביבה שאינה מותאמת ליכולותיהם ולמגבלותיהם. הסביבה הפיזית והמרחבים שבהם נמצאים ילדים כוללים הזדמנויות לסיפוק סקרנותם והנאות רבות - אך טמונות בהם גם סכנות.

בנוסף לאמור לעיל, המבוגרים האחראים על ילדים צעירים - הורים, סבים ובני משפחה נוספים וכן גננות וסייעות בגנים - מתקשים להקנות הרגלים לילדים בגילאים הצעירים, ולא פעם הם טועים במידת העצמאות והאחריות שהם מאפשרים לילדים, מתוך כוונה לקדם את התפתחותם הבריאה. הם מאפשרים לילדים לפעול מתוך אמונה שהם ידעו לבחור את הדבר הנכון להם. עובדות החיים מצביעות על כך, שילדים בגיל הרך פועלים לא פעם מתוך אימפולסיביות וללא שיפוט מציאות הולם.

מבוגרים אחרים מונעים התנסויות של ילדים מתוך חרדה והגנת-יתר. אך ידוע, שהתמודדות מוצלחת עם אתגרים תורמת לחוסן של ילדים, לביטחון העצמי שלהם, ליצירתיות וליכולת הגופנית. הילדים לומדים, שניתן להתמודד עם מידה מסוימת של פחד ושניתן להתגבר עליו. עמידה באתגרים תורמת לתחושת מסוגלות.

חלוקה לזוגות - רצוי שהזוגות יהיו אנשים שממעטים להכיר זה את זה בחיי היום-יום.

- א. ספרו זה לזה על תאונה / פציעה / אירוע שכמעט הפכו לאסון או לתאונה / מקרה מפחיד שקרה עם אחד הילדים הקטנים שלכם או של מישהו אחר שהייתם עדים לו. דמיינו את השכונה / הדרך לגן / הבית, מהם הגורמים המסכנים את הילדים בסביבה שלכם?
- ב. חזרה לקבוצה: מי ששמע סיפור כלשהו מבין הזוג, יספר על מה שקרה לבן זוגו, ויתאר מה הוא הרגיש כששמע את הסיפור.

המנחה תדגיש: אין לבקר או לשפוט מה היה צריך לעשות, אלא רק לבטא רגשות (בהלה, הזדהות עם החרדה, שותפות גורל).

ג. המנחה תסכם בקצרה: האחריות על ילדים היא בידי המבוגרים.

הנקודות העיקריות בסיכום:

- כל אחד מאיתנו צובר חוויות של פגיעות או של אסונות או "כמעט פגיעות", שנשארו צרובות בזיכרון ומעוררות רגשות כואבים.
- אירועים שקרו מותירים בכולנו רגשות אשמה אם לא הצלחנו למנוע אותם, לעיתים גם כאשר לא קרה שום אסון.
- לפעמים אנחנו מאשימים אחרים במה שקרה - את הילד או הפעוט, את האח הבוגר, את בן הזוג, המטפלת, הגננת וכו'.
- השחזור כשלעצמו והאשמת גורם כלשהו לא מקדמים אותנו. חשוב להפיק ידע לעתיד מהמקרה.

- חשובה הגדרת האחריות - בלבול בנושא האחריות עלול להוביל לאסון. חשוב להגדיר בקול ולוודא מי האחראי בסיטואציה שבה נוכחים כמה מבוגרים וילדים.

סיכום יכלול הצעה לבדיקה של כל אחד בביתו - מה מסכן את הילדים.

סביבת הבית של משפחת הילד - התבוננות מעמיקה ותצפית ממוקדת בחיפוש אחר סכנות גלויות וסמויות יכולות למנוע תאונות.

סיירו בכל אחד מחדרי הבית והמרחבים שלו כולל שירותים וחדרי אמבט, וכן גם מרפסות. התבוננו היטב מניין יכולה לצמוח סכנה.

לזמן-מה היו בתפקיד בלשים, המנסים להיכנס לראשו של ילד סקרן, המנסה לחקור ולגעת, לבדוק ולהתנסות בחפצים ובאביזרים בסביבתו. מצורפת רשימת סיכונים שבעטיים נפגעו ילדים. את הרשימה ערך ארגון "בטרם" על מנת לעזור לכם להתארגן בחייכם ולמנוע סכנות מילדיכם הצעירים. בהתאם לרשימה, בדקו אם סביבת החיים שלכם בטוחה.

ג. הצעה לסדנה להורים: השגחה בלי הסחה!

1. סרטון על מצבים מסוכנים בבית ובסביבתו :

<https://www.youtube.com/watch?v=5yLUB438Sd8&t=2s>

2. דברים של המנחה : מצד המבוגרים בסביבת הילד נדרשות דריכות והשגחה לאורך כל שעות היום. נדמיין ענק הצופה מגובה רב על הסביבה. גובהו ומידותיו הגדולות יאפשרו לו לראות את המרחבים הגדולים, להבחין בהתרחשויות רבות ואף להתערב באמצעות זרועותיו הארוכות בניווט ההתרחשויות.

השגחת מבוגר חייבת להיות דומה לזו של ה"ענק", הצופה מגובה על ההתרחשויות ועל הסביבה שבה פועלים ילדים!

ראשי התיבות של המושג ענ"ק מדגישים את הנדרש ממבוגר אחראי, רכיבי ההשגחה - **ערנות, נוכחות, קשב**.

3. הצגת נתונים של ארגון "בטרם" על היפגעות ילדים.

4. הסבר של המנחה : נדרש קשב הממוקד בילד ובסביבתו. כאשר אנחנו עסוקים בו-זמנית בכמה עיסוקים, תמיד יהיה הקשב שלנו הנתון לילד חלקי, בעיקר אם איננו מתכוונים לעשות משהו פעיל. כלומר, ההשגחה על ילדים תהיה רופפת אם נעסוק במשהו המסיח את דעתנו. לדוגמה : מעורבות בתקשורת וואטסאפ רציפה לעיתים עם יותר מאדם אחד, סוחפת לעולם שמחוץ למקום שבו נמצאים, ומותירה את הנוכחים בסביבה הפיזית מחוץ לתשומת הלב. כאשר מדובר בילדים צעירים, חשוב להתמיד בקשב מלא לאורך זמן, משימה שאינה פשוטה. אך יש לדעת, כי ניתן לא פעם להבחין לפני מעשה מסוכן באיתותים או בסימנים המרמזים ולמנוע פגיעה פיזית או אסון.

תרגיל: כולם יוציאו טלפונים ניידים (המנחה תיצור קבוצת וואטסאפ לכל המשתתפים עוד לפני פתיחת המפגש). המנחה תאמר, שעכשיו היא תשלח הוראות לכל חברי הקבוצה ועליהם יהיה לפעול על-פיהן. לדוגמה: אתם מתבקשים לשלוח לקבוצה את שמות הילדים והגילאים שלהם, את כתובת הבית שלכם, את מספר הטלפון הנייד שלכם (להדגיש שאחרי התרגיל תתבקשו למחוק הכול).

בעת הפעילות בטלפון הנייד תקרין המנחה תמונה דרמטית של ילד פצוע או של ילד שנכווה בשרפה או כל תמונה אחרת במשך כמה דקות ותכבה (אם לא ניתן להקרין אפשר להביא תמונה ולהציגה במשך דקות אחדות).

וזאת, ללא הסבת תשומת לב המשתתפים להקרנה!

רוב המשתתפים העסוקים בטלפון הנייד לא ישימו לב כלל לתמונה, אחרים ישימו לב אך לא יזכרו פרטים ממנה. עם תום הפעילות בטלפונים הניידים תשאל המנחה: "מי ראה את התמונה שהוצגה?" את מי שאכן שם לב – תשאל המנחה פרטים על התמונה כמו באיזה צבע הייתה השמלה של הילדה? כמה מבוגרים היו בתמונה וכו'.

המנחה תסכם: הסחת הדעת כמו שימוש בטלפון נייד ובעיקר וואטסאפ, מסיטה את דעתנו ולא מאפשרת לנו למקד את מבטנו בילד ובמעשיו. האחריות על ילדים היא בידי המבוגרים.

הנקודות העיקריות בסיכום

ערנות היא מתן תשומת לב מרבית למה שהילדים עושים - **במה הם עסוקים**, באילו חפצים הם נוגעים או משתמשים, על מה הם עומדים וכדומה. הערנות נתונה גם למרכיבי הסביבה שבה נמצאים הילדים - **מה בסביבה שבה הם פועלים עלול לפגוע בהם**. בנוסף, **ערנות למה שהם אומרים**. לעיתים, מפליגים הילדים בדמיונם המשחקי ומתכננים מעשים מסוכנים. חשובה מאוד גם **ערנות למצבים של שקט!** לעיתים, המבוגרים נינוחים כשהילדים שקטים וחשים הקלה מסוימת, אך כולנו יודעים ומכירים את המצבים שבהם העיסוק השקט מאוד עלול לרמוז על פעילות או על משחקים מסוכנים שמסבים לילד ריגוש, ולכן אינו משמיע קול, או שהוא יודע שהוא עוסק במשהו "אסור". **נוכחות** - נוכחותו של המבוגר, היותו נגיש וזמין לילד. לא תמיד מן ההכרח שישהה ממש במחיצתו, אך הוא נוכח באופן שנגישותו והתקרבותו לילד מאפשרים גם לו וגם לילד תקשורת מידית מילולית ואף פיזית.

קשב מתועל בערוץ במוח שפנוי לילד, ללא הסחת הדעת של הטלוויזיה, הטלפון הנייד וכדומה. זו היכולת להיות מרוכז, פנוי ולהעניק תשומת לב מלאה לאיתותים של ילדים ואף למרכיבי הסביבה. נדרש קשב הממוקד בילד ובסביבתו. כאשר מדובר בילדים צעירים, חשוב להתמיד בקשב מלא לאורך זמן, משימה שאינה פשוטה. אך יש לדעת, כי ניתן לא פעם להבחין לפני מעשה מסוכן באיתותים או בסימנים המרמזים, ולמנוע פגיעה פיזית או אסון.

הסיכום יכלול הצעה לכל אחד בביתו לבדוק מה מסכן את הילדים, וחלוקת דף תצפית להורים בבית.

**”כך טיבם של המבוגרים, ואין לדון אותם לכף חובה.
על כן חייבים הילדים להתייחס אליהם בסלחנות
ובאורך-רוח.”**

אנטואן דה סנט-אכזופרי מתוך הספר ”הנסיך הקטן”

חלק ה': חוזר מנכ"ל וחומרי עזר

בפרק זה, ריכזנו עבורכן קישורים לחומרים רלוונטיים לעבודתכן כגננות הכוללים את חוזר מנכ"ל המעודכן, קישורים לסרטונים רלוונטיים שתוכלו לעשות בהם שימוש, בדיקת הבית הבטוח, ונתונים על היפגעויות ילדים מגיל לידה ועד גיל 9. בסוף הפרק, תמצאו הנחיות למשחק בנושא בטיחות

1. תקציר מתוך חוזר המנכ"ל נוהלי בטיחות בגן הילדים (תשע"ז 3/א)

<http://apps.education.gov.il/Mankal/Horaa.aspx?siduri=95>

"תהליך מובנה של ניהול הסיכונים יכול להוביל למניעת היפגעויות בפועל. ניהול הסיכונים כולל ארגון סביבה פיזית בטוחה, והקניית מיומנויות וידע בנושאי בטיחות לצוות המקצועי ולילדים.

על מנהלת הגן לפעול לאיתור גורמי הסיכון הנראים לעין בגן הילדים, ולתיקון הליקויים על-ידי הגורמים המוסמכים לכך. סוגי הסיכונים יכולים להיות: חצר שיש בה מפגעים, מתקני משחקים מסוכנים, משחקים הכוללים כלים בעלי קצוות חדים העלולים לפצוע, דלתות שאינן מוגנות ועלולות לפגוע באצבעות הילדים, רהיטים העלולים לפגוע, מדרגות ללא מעקות ועוד. את אלו יש לזהות בעזרת בדיקה פנימית ותקופתית של מנהלת הגן.

על מנהלת גן המזהה ליקויים, כאמור, לפנות לבעלות של המוסד או לרשות המקומית כדי שתשלח לגן מנהל בטיחות מוסמך או יועץ בטיחות מוסדות חינוך. בעלי תפקידים אלו יאתרו את המפגעים/הליקויים וינחו את מנהלת הגן בהתאם.

על מנהלת הגן ועל עובדיו להיות ערים לקיומם של מפגעי בטיחות במבנה הגן ובחצרותיו, שהם בבחינת מוקדים נראים לעין במתחם הגן ובגדר סיכונים ברורים. על מנהלת הגן וצוותו להזהיר מפני הסיכונים ולנקוט אמצעים מידיים וסבירים כדי למנוע ולהתריע בפני הרשות המקומית על כל מפגע בטיחותי הנראה לעין והעלול לפגוע בטיחות הילדים. דוגמאות לסיכונים גלויים: בורות פעורים בחצר, גדר הנוטה לנפול, מעקה מתנדנד, מנורה שאחידתה בתקרה התרופפה, חלון שזוגיתו נשברה והעלול לסכן בפציעה את הנוגע בו, תקרה בעלת לוחות אקוסטיים רופפים וכיוצא באלה. סיכונים גלויים אלה מחייבים פעולה מידית להסרת הסכנה.

על מנהלת הגן לדווח לרשות / לבעלות על מפגעים המתגלים בשטח הגן שאין ביכולתה להסיר ולבקש את טיפולה. מנהלת הגן רשאית, על-פי שיקול דעתה, למנוע את השימוש במתקנים או במערכת או בתשתית ואת השהייה במתקנים או בכיתת הגן העלולים לסכן באופן מיידי את התלמידים".

הגן

המרחב הפנימי של הגן כולל את פינת המשחק והעבודה, את המטבח, את חדרי השירותים, את המחסן הפנימי ואת החללים בתוך מבנה הגן.

חומרים, קוביות, ארגזים וכד' מקומם בפינות רחוקות מן הפתחים, כדי לאפשר מעבר חופשי אל הפתח וממנו. אין לערום חפצים כבדים במדפים הגבוהים, מעבר להישג ידו של הילד.

הכיסאות והשולחנות וכל רהיט אחר יהיה בעל פינות מעוגלות.

כלים חשמליים, כגון קומקום להרתחת מים, מתקנים לחימום מים באקווריום ומתקני הפעלה לצעצועים, יהיו בעלי בידוד כפול או יוגנו על-ידי הארקה (על-פי תו תקן ישראלי), ויופעלו על-ידי מבוגרים בלבד. לא יימצאו בתחום גן הילדים כלים שאין משתמשים בהם.

כל מתקני החשמל, חדשים וישנים, ייבדקו בעת הכנסתם לגן ובכל תחילת שנת לימודים על-ידי חשמלאי מורשה מטעם הרשות המקומית או הבעלות. נתגלה קלקול כלשהו, תפנה מנהלת הגן מיד לרשות המקומית או לבעלות בדרישה לבדיקה דחופה ולתיקון. יש להוציא מכלל שימוש כל מתקן שכתוצאה מתקלה בשימוש בו עלול להיות מסוכן. תיקונים במערכת החשמל ייעשו אך ורק על-ידי חשמלאי מורשה.

סגל הגן יתוודך בכיבוי אש, לרבות הפעלת מטפים, על-ידי יועץ בטיחות מוסדות החינוך מטעם הרשות / הבעלות או על-ידי קב"ט מוסדות החינוך הרשות.

תמונות, קישוטים וארונות יש לקבע אל הקיר למניעת התנדנדות וסכנת נפילה.

אין לחבר קישוטים כלשהם אל נורות החשמל ואל חוטי הנורות. לצורך זה יש להתקין ווים בתקרה באופן בטוח וחזק בעזרת איש מקצוע. יש להיזהר במיוחד בהתקנת ווים בתקרה תלויה.

לא תימצאנה בגן שקיות ניילון העלולות לשמש למשחקי הילדים. שקיות ניילון לשימוש מנהלת הגן ולאחסון חומרים תימצאנה מעבר להישג ידם של הילדים. וזאת, מחשש שהילדים ילבשו את השקיות על ראשיהם וייחנקו.

בגן יותקנו מראות מזכוכית בלתי מתנפצת או מחומר אחר המונע התנפצות ופיזור הזכוכית.

אסור להניח טלוויזיה על ארונות נמוכה בגובה הילדים. הטלוויזיה תוצב במקום גבוה ובטוח ותקובע היטב, רצוי על גבי זרוע שתותקן כהלכה על-ידי בעל מקצוע.

התקנות של אבזרים, ארונות וריהוט תבוצענה על-ידי איש תחזוקה מקצועי של הבעלות / הרשות המקומית.

הכניסה למטבח תותר לילדים בנוכחות מבוגרים.

מתקני הבישול והחימום והכבלים החשמליים המזינים אותם יימצאו במקום גבוה, מעבר להישג ידו של הילד. החימום והבישול בגן ייעשו בכיריים חשמליות בלבד.

כלי האוכל לא יהיו מזכוכית ולא בעלי פינות חדות, ויהיו נעולים בתוך ארון.

חום המים בברזים, הן במטבח והן בשירותים, יוגבל לטמפרטורה של עד 45 מעלות, למניעת כוויות.

יש לוודא, כי חומרים רעילים נמצאים הרחק מהישג ידם של ילדים, במקום גבוה ונעול.

כל חומרי הניקוי והחיסוי יוחזקו בארון נפרד ונעול, רצוי מחוץ למטבח ומעבר להישג ידם של הילדים, ומפתח הארון יימצא בידי אנשי צוות הגן בלבד.

אם אין בגן ארון מיוחד לחומרי הניקוי והחיתוי, תדאג מנהלת הגן שחומרים אלה יימצאו מעבר להישג ידם של הילדים ובנפרד ממזון, וכן שיהיו מאוחסנים באופן שאין חשש לנפילתם או לשפיכתם. רצוי לסמן ארון זה במדבקה ייעודית לכך.

יש להימנע משימוש בחומרי ניקוי לרצפה העלולים לגרום להחלקה.

גזירה במספריים: חודי המספריים צריכים להיות קטומים ומעוגלים.

צבעים: יש להשתמש בצבעים שאין בהם כדי להזיק לילד והמאשרים על-ידי מכון התקנים. יש לוודא שמודבק תו תקן מיוחד על הצבעים המותרים לשימוש.

שימוש במסור: המסור יהיה קטן ומותאם לגיל הילדים.

נעיצת מסמרים בעזרת פטיש: הפטיש יהיה קטן ומותאם לגיל הילדים. יש להשתמש במסמרים חדשים בלבד, והפעילות תהיה בהשגחה צמודה של אחד מחברי צוות הגן.

כלי העבודה בגינה: תקינות כלי העבודה בגינה תיבדק על-ידי מנהלת הגן. מותר לעשות שימוש בכל כלי עבודה המותאם לגיל הילדים, תוך הקפדה על הדרכה ועל השגחה בזמן הפעילות. תשומת לב תינתן להידוק הקת לכלי העבודה.

הדלקת נרות שבת וחנוכה בגן: הנרות יודלקו על-ידי מנהלת הגן, והיא תקפיד על כללי זהירות מתאימים, כגון שמירה על מרחק סביר מחומר דליק וכיבוי הנרות לפני נעילת הגן.

חצר הגן

בידי הגננת לארגן את חצר הגן כסביבה מעודדת לתנועה, שתאפשר לילדי הגן ליהנות מתנועה חופשית, לבחור פעילות לפי נטייתם וחוזקותיהם, ולטפח קשרים וכשרים חברתיים תוך התנסות במצבי שותפות, מגע, פתרון בעיות ועזרה הדדית.

סביבה, המעודדת תנועה הזמינה לילדים מדי יום בחצר הגן, תורמת רבות להתפתחותם המוטורית ולפיתוח מודעותם לגוף ולתנועה. היא מציעה לילדים הזדמנויות לפיתוח ולשכלול של התנועות הבסיסיות כמו קפיצה, ניתור, קליעה, חבטה, ריצה, דנוד וכן התנסויות בוויסות כוח, באיזון ושיווי משקל ובחיזוק הגוף, וכל זאת, תוך הנאה ומתוך בחירה, כנהוג בשאר המשחקים החופשיים המוצעים בחצר הגן. עם זאת, יש ליצור מרחבי מנוחה לצד מרחבי התנועה לרווחת ילדי הגן.

אפשר להקים סביבה מעודדת תנועה בחצר הגן תוך שימוש באמצעים פשוטים, כמו קורות עץ, חבלים עבים, צמיגים, ארגזים ועוד. בניית החצר תיעשה בהדרגה ותחשוף בכל פעם אפשרות נוספת על אלו שכבר קיימות בה.

השגחה על הילדים בחצר הגן

כאשר כל ילדי הגן נמצאים בחצר לא יפחת מספר המבוגרים / אנשי הצוות המשגיחים עליהם משניים.

על המבוגרים להתמקם במקומות המאפשרים קשר עין עם שטח החצר שהפעילות מתרחשת בו.

על אנשי הצוות לעבור מעת לעת בין הפינות השונות של החצר בזמן שהיית הילדים בה, כדי לוודא שאין שם ילדים המשחקים ללא השגחה.

במקרה של החלטה על פעילות בתוך הגן ומחוצה לו בו-זמנית, יש לדאוג שיימצא איש צוות עם כל קבוצת ילדים.

מתקנים ומרחבים בחצר הגן

חצר הגן מורכבת ממתקנים ומאביזרים שונים: אלמנטים קבועים או ניידים, מתקני משחק תעשייתיים ממוחזרים או טבעיים, מרחבים פתוחים או שטחי פעילות ייעודיים. מתקנים ואביזרים אלו מיועדים לפתח את התנועות הבסיסיות של הילדים, וכל אחד מהם תורם תרומה שונה מחברו; לכן חשוב לגוון את השימוש הנעשה בהם.

בעת שימוש במתקנים ובאביזרים ניידים כגון אוהלים, חבלים, קורות שיווי משקל ניידות, כלי משחק לחול ולמים וכדומה, יש להשגיח על הילדים, ולוודא שאינם עושים בהם שימוש מסוכן או לא הולם. כמו כן, יש לנקות את המחסן המאחסן את המתקנים הניידים לפחות פעמיים בשנה כדי למנוע קינון של נחשים, עכבישים וכו'.

מרחב פתוח מאפשר לרוץ בו, לתפוס תאוצה ולפתח מהירות, לבעוט בכדור, לזרוק אותו ולתפוסו, וכן לטפח את יכולת הדיוק ועוד. יש לבדוק, שהמרחב הפתוח אינו מכיל מפגעי בטיחות כמו בורות, הפרשי גובה חדים או עמודים שהילדים עלולים להיפגע מהם במהלך הריצה בשטח החצר.

יש להקפיד, שאזור המים לא יהיה בסמוך למשטח מרוצף העלול להיות חלק מאוד במגע עם מים. יש להקפיד, שלא ייקוו מים בגובה שיש בו סכנת טביעה.

פינה להדלקת אש: פינה זו תכיל אזור חולי מוקף אבנים / טבון ואזור ישיבה מסביב במרחק ראוי. הפינה תופעל אך ורק על-ידי מבוגר, ותתאפשר באישור קב"ט מוסדות החינוך ברשות המקומית ובתיאום עימו. במהלך הדלקת האש יש לדאוג להימצאות מכל מים ומטפה כיבוי בהישג יד.

משחקים וחפצים מסוכנים שאסור להשתמש בהם

אולרים וסכינים, חיצים וקשתות, מקלות גומי ("רוגטקות"), אקדחי קפצונים ואקדחי פקקים, "טילים" ומצנחים בעלי גומייה, כוכבי נינג'ה, חפצים חדים (בעלי חוד או שאפשר להיחתך על-ידם בקלות), סמני ליזר, סכינים ומזלגות שאינם מפלסטיק קשיח, תרסיס שלג ואטריות.

2. קישורים לסרטוני בטיחות

בית בטוח בעיניים של ילד

<https://www.youtube.com/watch?v=5yLUB438Sd8&t=2s>

סרטון נתוני היפגעויות מתאים למפגש הורים

<https://www.youtube.com/watch?v=f6twrPe9GqM>

סרטון אנימציה על פיצוחים – ערבית

<https://www.youtube.com/watch?v=QukVP241sHs>

סרטון אנימציה למניעת נפילה – ערבית

<https://www.youtube.com/watch?v=Bo2Iogb2m0k>

סרטון אנימציה למניעת טביעות – ערבית

<https://www.youtube.com/watch?v=Y-XGTZmvUCQ>

סרטון בובות מדברות – מניעת כוויות – עברית

<https://www.youtube.com/watch?v=N2pB33p5Pe4>

סרטון הסברה מניעת כוויות מנוזלים חמים

<https://www.youtube.com/watch?v=mv8R3ldiY9o>

סרטון הסברה על פיצוחים בערבית

<https://www.youtube.com/watch?v=Chhp9zIeuVA>

סרטון הסברה על מניעת נפילות בערבית

<https://www.youtube.com/watch?v=z-TvKqK86lg&t=2s>

מניעת שכחת ילדים ברכב – סרטון הפצה של חיים כהן

<https://www.youtube.com/watch?v=2ml8tlzkIQk>

3. בדיקת הבית הבטוח

בכל חדר או מרחב - בדקו ורשמו לעצמכם במטרה לתקן מצבים מסוכנים

- האם הרהיטים מעל גובה 1.05 ס"מ מקובעים לקיר? (שידות מגרות, ארונות קיר, מדפי ספרים).
- האם ישנם רהיטים עם פינות חדות בגובה הילדים?
- האם ישנם משטחי זכוכית על רהיטים, ויטרינה או ארון בגובה הילדים?
- האם ישנם רהיטים ממתכת, שחלקים מהם כמו ידיות או ברגים, חשופים ובגובה ילדים?
- האם ישנם רצפה חלקה או שטיחים שאפשר להחליק עליהם?
- האם ישנם חפצים שבירים המונחים בגובה הילדים?
- האם ישנם רהיטים גבוהים שניתן לטפס עליהם: כיסאות (כיסאות בר), סולם, ספות גבוהות?
- האם קבועים חלונות ללא סורגים?
- האם ישנם מכשירי חשמל בגובה הילדים?
- האם קבועים בקיר תקעים לא ממוגנים?
- האם גיליתם סכנה כלשהי נוסף על האמור לעיל?

במטבח

- בדקו אם התנור, הכיריים וכל מכשיר של מים חמים מורחק מגובה ילד.
- הקפידו, שילדים צעירים יהיו בהשגחת מבוגר במטבח, שבו טמונים סיכונים רבים.
- האם גיליתם סכנה כלשהי שלא חשבתם עליה קודם?

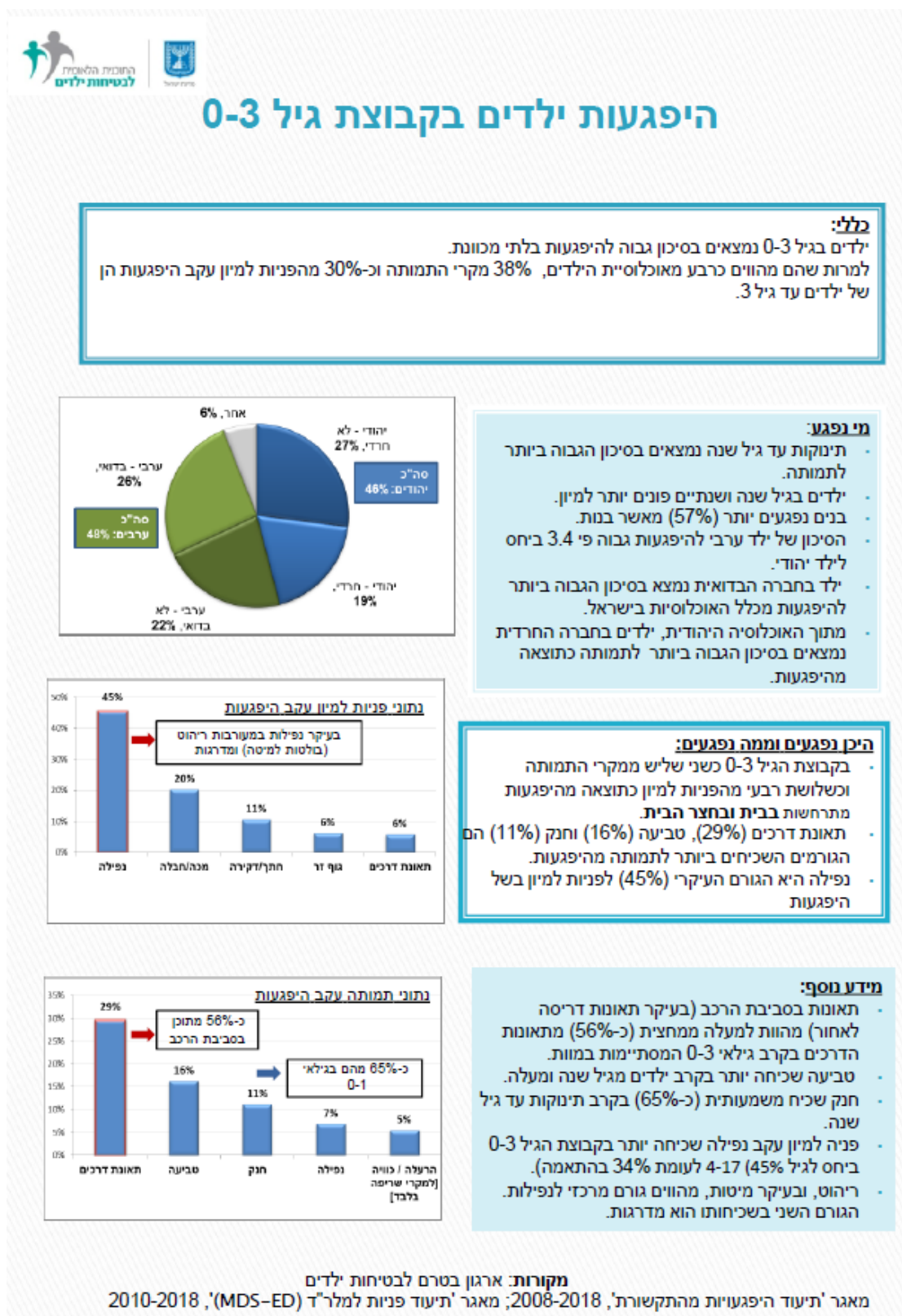
במקלחת

- שימו לב שרצפת המקלחת אינה רטובה ואין ממנה סכנת החלקה.
- הקפידו לסגור את הדלת במהלך היום כך שאם ילד צעיר ינסה לפתוח אותה תוכלו להשגיח.
- בשעת הרחצה באמבטיה או במקלחת חייב ילד צעיר להיות כל הזמן בהשגחת מבוגר. אין להשאירו לבדו אפילו לדקות ספורות.
- שימו לב, שברז המים החמים לא נגיש לילד.
- הקפידו על טמפרטורת המים באמבטיה שאינה מסכנת את הילד ועלולה לגרום לכווייה.
- האם חומרי הניקוי בהישג ידם של הילדים?
- האם התרופות בהישג ידם של הילדים?
- האם גיליתם סכנה כלשהי בנוסף לאמור לעיל, שלא חשבתם עליה קודם?

בחדר השיירותים

- שימו לב שהרצפה אינה רטובה ונוצרת סכנת החלקה.
- השגיחו על ילד צעיר העושה את צרכיו: יש סכנה שילד צעיר העושה צרכיו בעמידה ייפגע מנפילת מושב האסלה (שהיה מורם) על איבר מינו.
- האם גיליתם סכנה כלשהי שלא חשבתם עליה קודם?

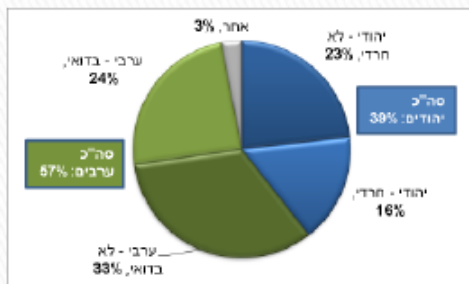
4. היפגעויות ילדים בגילאים מן הלידה ועד 9 בחלוקה ל-3 קבוצות גיל:
גילאי 0-3, גילאי 3-6 וגילאי 6-9.

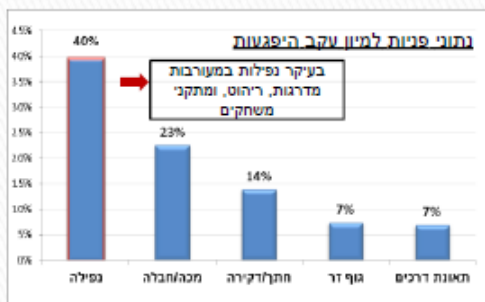
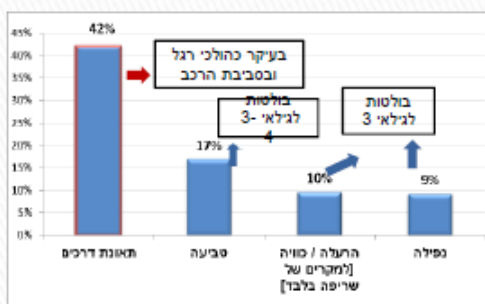
היפגעות ילדים בגילאי 3-6

כללי:

קבוצת הגיל 3-6 מהווה כרבע מכלל הילדים בישראל, ומהווים 25% מכלל הפניות למיון בשל היפגעות. חלקם היחסי בתמותה עקב היפגעות קטן (19%) ביחס לחלקם באוכלוסיית הילדים בישראל, כלומר, הם בסיכון נמוך יחסית לתמותה בשל היפגעות.

נתוני תמותה עקב היפגעות

מי נפגע:

- בתוך קבוצת הגיל, ילדים בני 3 בסיכון גבוה יותר לתמותה בהיפגעות (37%) וילדים בני 6 בסיכון הנמוך ביותר (15%).
- אין הבדל בין הגילים השונים בפניה למיון.
- בנים נפגעים יותר (60%) מבנות.
- הסיכון של ילד ערבי להיפגעות גבוה פי 4.5 ביחס לילד יהודי.
- ילד בחברה הבדואית נמצא בסיכון הגבוה ביותר להיפגעות מכלל האוכלוסיות בישראל.
- מתוך האוכלוסייה היהודית, ילדים בחברה החרדית נמצאים בסיכון הגבוה ביותר לתמותה כתוצאה מהיפגעות.

היכן נפגעים וממה נפגעים:

- בקבוצת הגיל 3-6, כ-42% ממקרי התמותה וכ-56% מהפניות למיון כתוצאה מהיפגעות מתרחשים בבית ובחצר הבית.
- חמישית מהפניות למיון הן עקב היפגעות במוסדות החינוך.
- תאונות דרכים היא הגורם המוביל (42%) לתמותה בקבוצת גיל זו.
- נפילה היא הגורם המוביל (40%) לפנייה למיון בקבוצת גיל זו.

מידע נוסף:

- 46% ממקרי התמותה מתאונות דרכים בקבוצת הגיל התרחשו כשהנפגע הולך רגל.
- סיבת המוות השנייה בשכיחותה מתאונות דרכים התרחשה בסביבת הרכב ומאפיינת בעיקר ילדים בגיל 3-4.
- תאונות דרכים כנוסעים ברכב מהוות כ-17% ממקרי המוות, ובולטת בהם קבוצת גיל 5.
- היפגעות נוספות שכיחות כמו טביעה, הרעלה / כוויה (במקרי שריפה) ונפילה בולטות בעיקר בקרב הגילים הצעירים (גיל 3 ולעיתים גם 4).
- מדרגות, מיטות וכיסאות מהווים גורם מרכזי לפנייה למיון בשל נפילות. הגורמים הבאים בשכיחותם הן מגלשות ונדנדות.

מקורות: ארגון בטרם לבטיחות ילדים

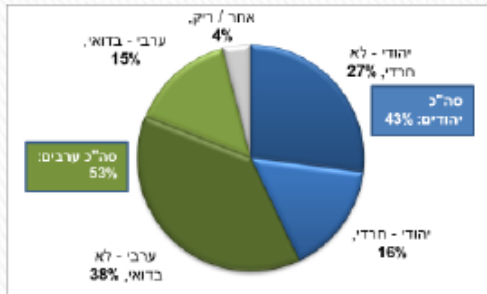
מאגר 'תיעוד היפגעות מהתקשורת', 2008-2018; מאגר 'תיעוד פניות למל"ד' (MDS-ED), 2010-2018

היפגעות ילדים בגילאי 6-9

כללי: קבוצת הגיל 6-9 מהווה כ-23% מכלל הילדים בישראל וכ-21% מכלל הפניות למיון בשל היפגעות. חלקם היחסי בתמותה עקב היפגעות קטן (11%) ביחס לחלקם באוכלוסיית הילדים בישראל, כלומר, הם בסיכון נמוך יחסית לתמותה בשל היפגעות.

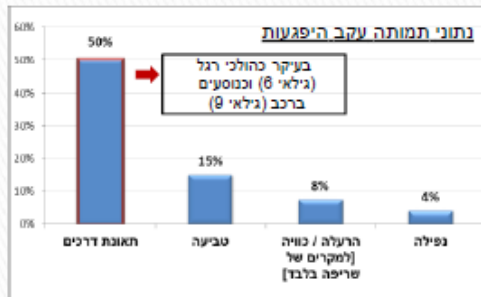
מי נפגע:

- בנים נפגעים יותר (63%) מבנות.
- אין הבדל בין הגילים השונים בקבוצת הגיל בהיפגעות.
- הסיכון של ילד ערבי להיפגעות גבוה יותר מפי 3.5 ביחס לילד יהודי.
- ילד בחברה הבדואית נמצא בסיכון הגבוה ביותר להיפגעות מכלל האוכלוסיות בישראל.
- מתוך האוכלוסייה היהודית, ילדים בחברה החרדית נמצאים בסיכון הגבוה ביותר לתמותה כתוצאה מהיפגעות.

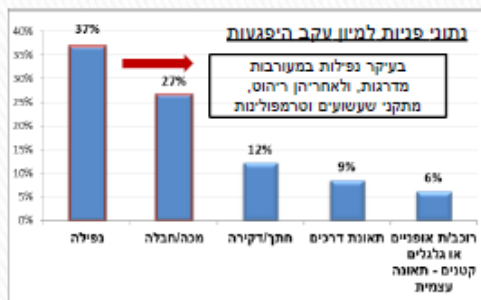
היכן נפגעים וממה נפגעים:

- בקבוצת הגיל 6-9, כמחצית ממקרי התמותה כתוצאה מהיפגעות מתרחשות בדרך.
- למעלה מרבע ממקרי התמותה מתרחשים בבית ובחצר הבית.
- מתוך הפניות למיון, הזירה הבולטת ביותר היא הבית וחצר הבית (41%) ואחריה מוסד חינוכי (26%).
- תאונת דרכים היא הגורם המוביל (50%) לתמותה בקבוצת גיל זו.
- נפילה (37%) ומכה/חבלה (27%) הם הגורמים המובילים לפניה למיון בקבוצת הגיל.

מידע נוסף:

- 48% ממקרי התמותה מתאונות דרכים בקבוצת הגיל התרחשו כשהנפגע הולך רגל.
- ילדים בני 6 היו הנפגעים העיקרים מסיבה זו.
- סיבת המוות השנייה בשכיחותה מתאונות דרכים התרחשה כשהנפגע היה נוסע ברכב.
- ילדים בני 9 היו את מרבית הנפגעים.
- מדרגות הן גורם מרכזי לפנייה למיון בשל נפילות. הגורמים הבאים בשכיחותם הן מיטות, כיסאות, נדנדות ומגלשות.
- טרמפולינה מהווה גורם היפגעות נוסף כתוצאה מנפילה ואופיינית לקבוצת גיל זו, יותר מאשר לקבוצות גיל צעירות יותר.
- סיבה נוספת לפניה למיון לקבוצת גיל זו היא מכה/חבלה במעורבות מדרגות, ריהוט, מתקני ספורט ואביזרי ספורט.

מקורות: ארגון בטרם לבטיחות ילדים; מאגר 'תיעוד פניות למל"ד' (MDS-ED), 2010-2018; מאגר 'תיעוד היפגעות מהתקשורת', 2008-2018; מאגר 'תיעוד פניות למל"ד' (MDS-ED), 2010-2018.

מגבלות מאגרי הנתונים והנחיות שימוש המערך הלאומי לנתוני היפגעות ובטיחות ילדים (מיזם NAPIS)

להלן מספר הנחיות והדגשים לשימוש בנתוני המאגרים:

מאגר 'תיעוד היפגעות מהתקשורת':

1. מקור נתוני מאגר 'תיעוד היפגעות מהתקשורת' הינו בתיעוד כתבות בעיתונות הכתובה והאינטרנטית, הארצית והמקומית, בשפות: עברית, ערבית, אנגלית ורוסית.
2. הנתונים מאפשרים לאתר ולנתח מקרי היפגעות לא מכוונת של ילדים ברמות חומרה שונות: החל ממקרי 'כמעט ונפגע' והתראות על ליקויי בטיחות ועד למקרים שהסתיימו במוות. מאגר ונתוני התקשורת מתקבלים באופן שוטף ניתן להציג באמצעותם תמונת היפגעות עדכנית וכן להרחיב ולהשלים את המידע המתקבל ממקורות אחרים.
3. פרסום הכתבות בתקשורת מבוצע על פי הזמנות ועל פי שיקול הדעת של מערכות העיתונים ולעיתים אינו כולל את כל הפרמטרים הנדרשים לתיעוד ההיפגעות. כמו כן, המאגר כולל רק את הכתבות אשר הכילו את מילות החיפוש אשר הוגדרו לאיתור זה. אי לכך, ייתכן שהמידע אינו מייצג את תופעת ההיפגעות הלא מכוונת של ילדים בישראל במלואה.
4. השוואת נתוני המאגר לנתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה בשנים 2008-2014 מעלה שבכל אחת משבע השנים מספר מקרי התמותה במאגר גדול בצורה משמעותית ממספר המקרים שסווגו ככאלו שנגרמו כתוצאה מהיפגעות בלתי מכוונת בידי הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה. נתוני המאגר של ארגון 'בטרם' עוברים בקרה קפדנית בכדי למנוע סיווג מוטעה של מקרי תמותה ובכדי למנוע כפילות ברישום מקרי התמותה. לפיכך, אנו משערים שהסיבה לפערים בין המאגרים אינה דיווח עודף של מקרים במאגר של ארגון 'בטרם' אלא סיווג חסר של מקרי תמותה של ילדים ובני נוער מהיפגעות בלתי מכוונת בנתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה. לצד זאת, נתוני מאגר התקשורת כוללים מקרים בהם סיבת התמותה אינה ידועה או נמצאת תחת בירור.

מאגר 'תיעוד פניות למל"ד (MDS-ED):

1. מקור נתוני המאגר הינו בתיעוד המבוצע על ידי הצוות הרפואי והסיעודי של המל"ד בבתי חולים.
2. התיעוד מבוסס על המלצת ארגון הבריאות העולמי (WHO) לתיעוד היפגעות ילדים, עפי' סטנדרט MDS והותאם על ידי ארגון 'בטרם' לשימוש בישראל.
3. הנתונים מאפשרים לזהות תופעות ומגמות, לחלץ סיבות, קשרים ומאפיינים ייחודיים הקשורים להיפגעות לא מכוונת של ילדים, לקבל מידע אודות גורמים ומוצרים המעורבים ולבצע הצלבות מול נתונים כגון גיל, מין, יישוב מגורים ועוד.
4. הנתונים אינם כוללים פרטים מזהים אודות המטופלים.
5. בשלב זה הנתונים מתקבלים רק מחלק מבתי החולים.
6. בשל מגבלות איסוף הנתונים, אין לראות במידע כמייצג את היקף תופעת ההיפגעות הלא מכוונת של ילדים בישראל.

5. הוראות משחק סולמות וחבלים

מטרת המשחק: להגיע ראשון לנקודת הסיום

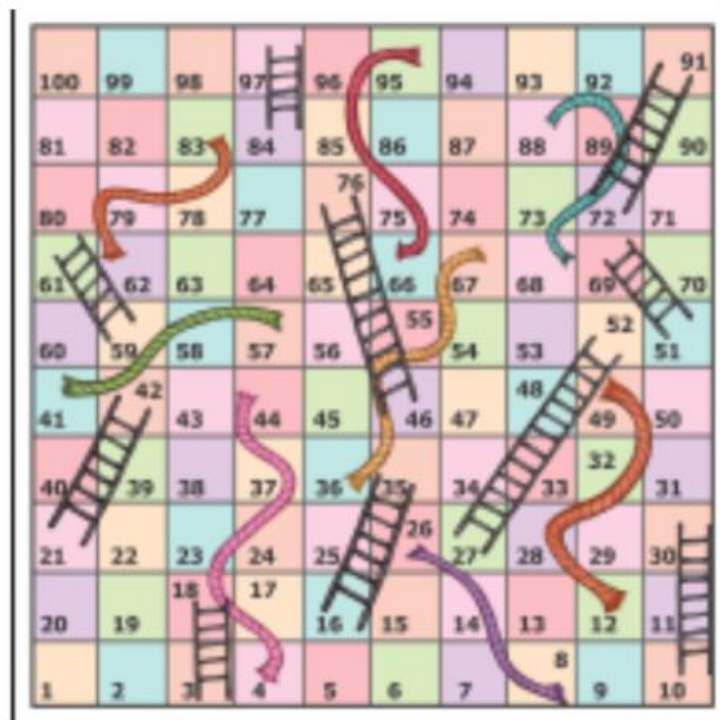
מטרה לימודית: תרגול כללי בטיחות במרחבי החיים.

משתתפים: המשחק מיועד ל- 2 – 4 שחקנים.

עזרים: לוח משחק (כל לוח משחק שיש בגן ומאפשר התקדמות של שחקנים, יכול להתאים), קלפי כללים, קלפי שאלות, קלפי.

מהלך המשחק:

- כל משתתף בתורו מטיל קובייה וצועד קדימה על לוח המשחק על-פי המספרים.
- סולם – כאשר משתתף נעצר על ציור של סולם – הוא מטפס לראש הסולם.
- חבל – כאשר משתתף נעצר על ציור של חבל – הוא יורד עד לתחתית החבל
- ! סימן קריאה – קלפי משימות. יש להרים קלף ולבצע את המשימה. מי שהצליח לעמוד במשימה – מתקדם צעד קדימה.
- ? סימן שאלה – קלפי שאלות. מי שמשיב נכונה מתקדם צעד נוסף קדימה.
- ★ כוכב - קלפים של כללי בטיחות. יש לקרוא את הכלל ולחזור עליו בקול רם. קלפי הבטיחות יעזרו לכם לענות לשאלות.

כששיחקת בכדור עם חבר, הכדור נפל מעבר לגדר. מה תעשה? 1. תטפס על הגדר כדי להביא את הכדור. 2. תקרא למבוגר מוכר שיעזור לך. 3. תבקש מחבר שיטפס על הגדר כדי להביא לך.	כששיחקת במגרש הכדור התגלגל אל הכביש. מה תעשה? 1. תרוץ לכביש אחרי הכדור. 2. תחפש מעבר חצייה ותחצה בו בעצמך. 3. תבקש ממבוגר מוכר שיעזור לך להביא את הכדור באופן בטוח.
כשחבר שלך בגן מקבל מכה ובוכה, מה אתה עושה? 1. ממהר לקרוא לגננת. 2. עוזר לו. 3. יודע שהגננת תעזור לו מבלי לבקש ממנה.	כשאתה רוצה לקחת כדור למשחק בחצר עם חברים: 1. אתה לוקח את הכדור בשקית כדי שלא ייפול לך. 2. אתה מחזיק את הכדור ביד. 3. אתה נותן לאחד ההורים להחזיק אותו.

כשחיפשת שוקולד במגירה מצאת קופסת גפרורים, מה תעשה איתה? 1. תבדוק אם הגפרורים עובדים. 2. תדליק רק גפרור אחד ותראה מה קורה. 3. תחזיר את הגפרורים למקום ותגיד לאחד ההורים.	בחוף הים הכנסת את הרגליים למים, לפתע הדלי שלך נסחף לים. מה תעשה? 1. תמהר לתפוס אותו. 2. תבקש עזרה מאחד ההורים. 3. תעמוד ותסתכל איך הוא נעלם.
קופסת הממתקים נמצאת על מדף גבוה בארון המטבח. מה תעשה כדי להגיע לקופסה? 1. תעלה על השיש. 2. תיקח סולם. 3. תבקש עזרה מאחד ההורים.	כשאתה רוכב על אופניים או קורקינט בגן השעשועים: 1. אתה תמיד חובש קסדה. 2. אתה לפעמים חובש קסדה. 3. אתה שוכח לחבוש קסדה.

כשרצפת הגן מכוסה מים, מה אתה עושה? 1. רץ ועושה חליקות. 2. אומר לגננת שצריך סמרטוט כדי לנגב. 3. הולך בזהירות מסביב למים ומזהיר את הילדים.	כשאתה רוצה לשתות תה חם, מה צריך לעשות? 1. תפעיל בעצמך את הקומקום? 2. תבקש עזרה מאחד ההורים. 3. תחכה בסבלנות שאימא תתפנה ותכין לך.
כשחיפשת שוקולד במגירה מצאת קופסת גפרורים, מה תעשה איתה? 1. תבדוק אם הגפרורים עובדים. 2. תדליק רק גפרור אחד ותראה מה קורה. 3. תחזיר את הגפרורים למקום ותגיד לאחד ההורים.	בחוף הים הכנסת את הרגליים למים, לפתע הדלי שלך נסחף לים. מה תעשה? 1. תמהר לתפוס אותו. 2. תבקש עזרה מאחד ההורים. 3. תעמוד ותסתכל איך הוא נעלם.

קלפי משימות

עליך לומר כלל אחד של בטיחות בשמש.	עליך לומר כלל אחד של בטיחות ברחצה במקלחת / באמבטיה.
עליך לומר כלל אחד של בטיחות בדרך אל הגן.	עליך לומר כלל אחד של בטיחות בנסיעה ברכב.
עליך לומר כלל אחד של בטיחות כשרוכבים על אופניים או על קורקינט.	עליך לומר כלל אחד של בטיחות כשנמצאים בים או בבריכה.

עליך לומר כלל אחד של בטיחות במגרש המשחקים.	עליך לומר כלל אחד של בטיחות בעת הדלקת נרות.
עליך לומר כלל אחד של בטיחות במדורת ל"ג בעומר.	עליך לומר כלל אחד של בטיחות בשימוש בקומקום חשמלי במטבח.
הציגו בפנטומימה את אחד מכללי הבטיחות בשמש.	עליך לומר כלל אחד של בטיחות בחציית כביש.

הציגו בפנטומימה את אחד הכללים הקשורים לנסיעה ברכב.	הציגו בפנטומימה את אחד הכללים הקשורים לרכיבה באופניים.
חפשו בגן שלושה חפצים בצבעי הרמזור.	הציגו בפנטומימה את אחד הכללים בנושא חציית כביש.
ספרו על מקרה שבו שמרתם על כלל בטיחות בדרך לגן.	חפשו בגן שני חפצים בצבעי מעבר החצייה.

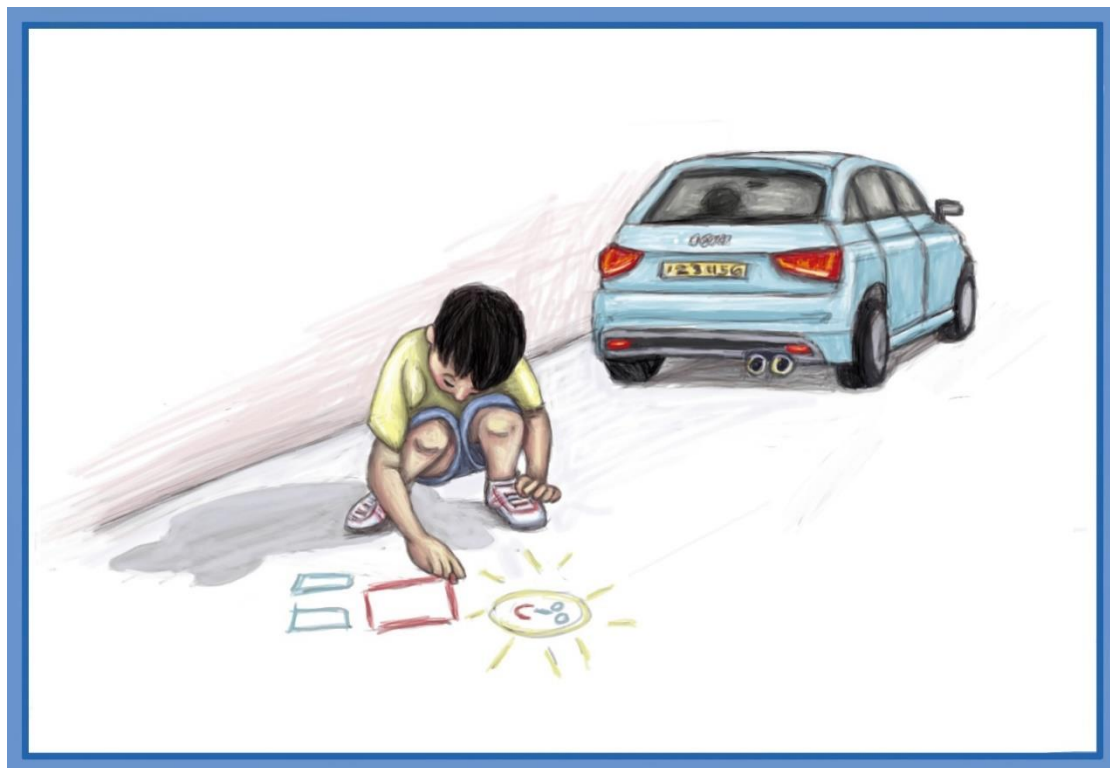
ספרו על מקרה שבו שמרתם על כלל בטיחות ברכיבה על אופניים.	ספרו על מקרה שבו שמרתם על כלל בטיחות ברכב.
ספרו על מקרה שבו שמרתם על כללי בטיחות בזמן בישול במטבח.	ספרו על מקרה שבו שמרתם על כלל בזמן משחק בכדור.
ספרו על פעם בה שמרתם על כלל בטיחות בים או בבריכה	חפשו בגן – האם יש שקע חשמלי שאתם יכולים להגיע אליו ולגעת בו? אם כן – אסור לגעת! יש להודיע לגננת

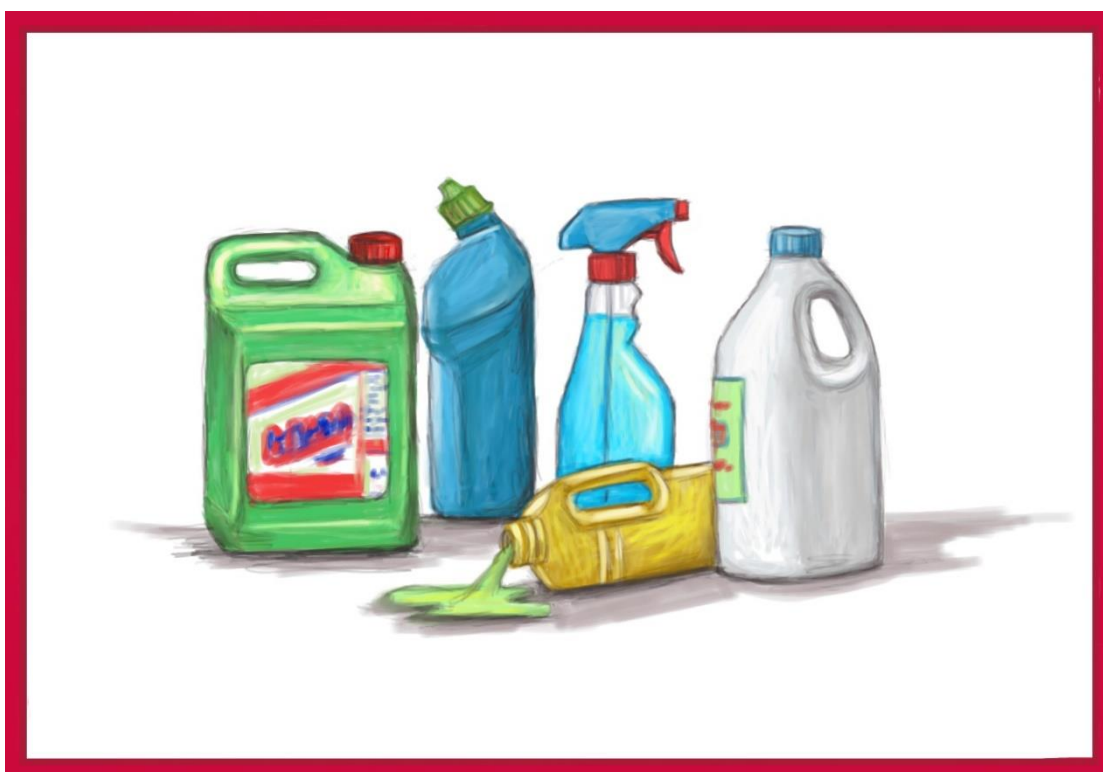
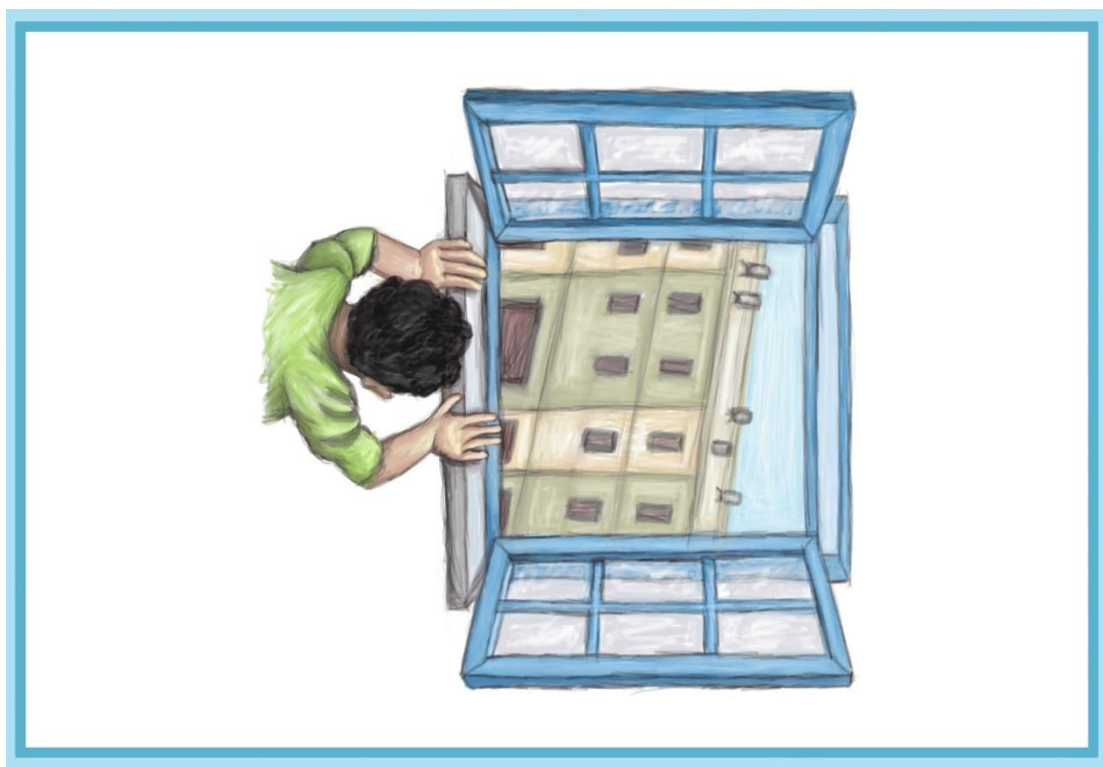
קלפי כללים

כשמשחקים עם כדור יש לשחק רק במקום בטוח המוקף גדר כדי שהכדור לא יתרחק.	בעת רכיבה על אופניים או על קורקינט יש לחבוש קסדה.
רוחצים בים או בבריכה רק כשיש מציל.	יש להיכנס לבריכה או לים עם מצופים.
כשחוצים כביש יש לתת יד למבוגר מוכר.	כשנוסעים ברכב מקפידים על שקט כדי לא להפריע לנהג בזמן הנסיעה.
כשיוצאים מהרכב יש לצאת רק מהדלת שבצד המדרכה.	במעבר חציה, גם אם הרמזור ירוק, מסתכלים לשני הצדדים לפני שחוצים

תמונות לפעילויות שונות

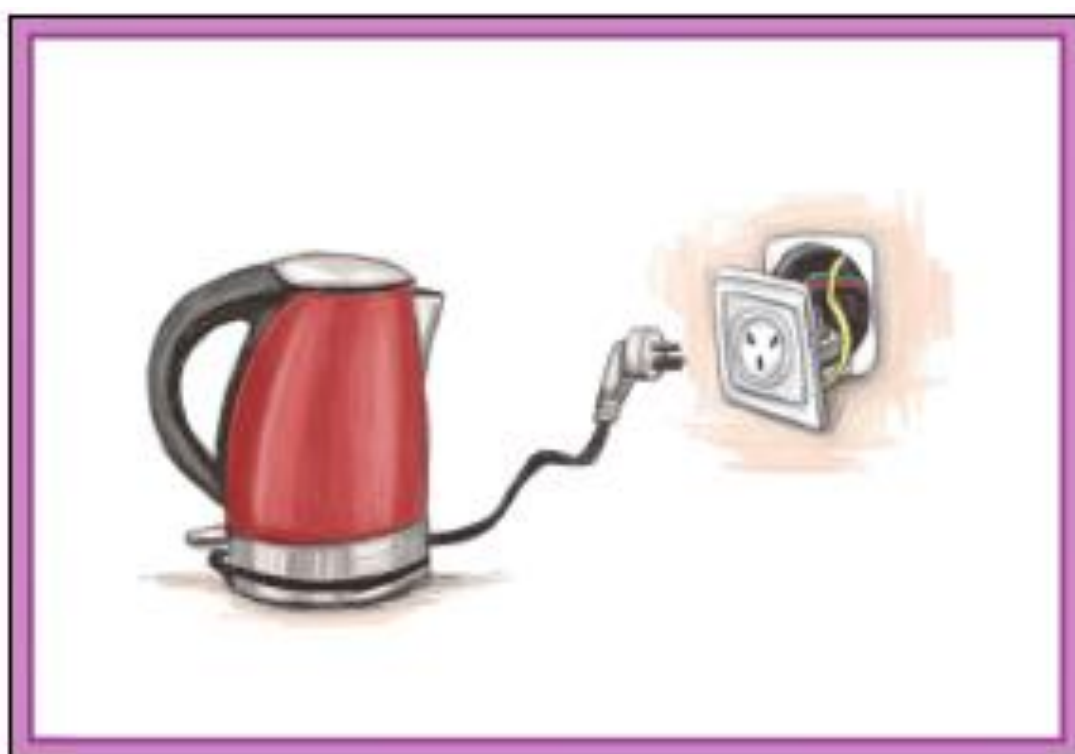
מומלץ לפעילויות המשלבות שיח ודיון

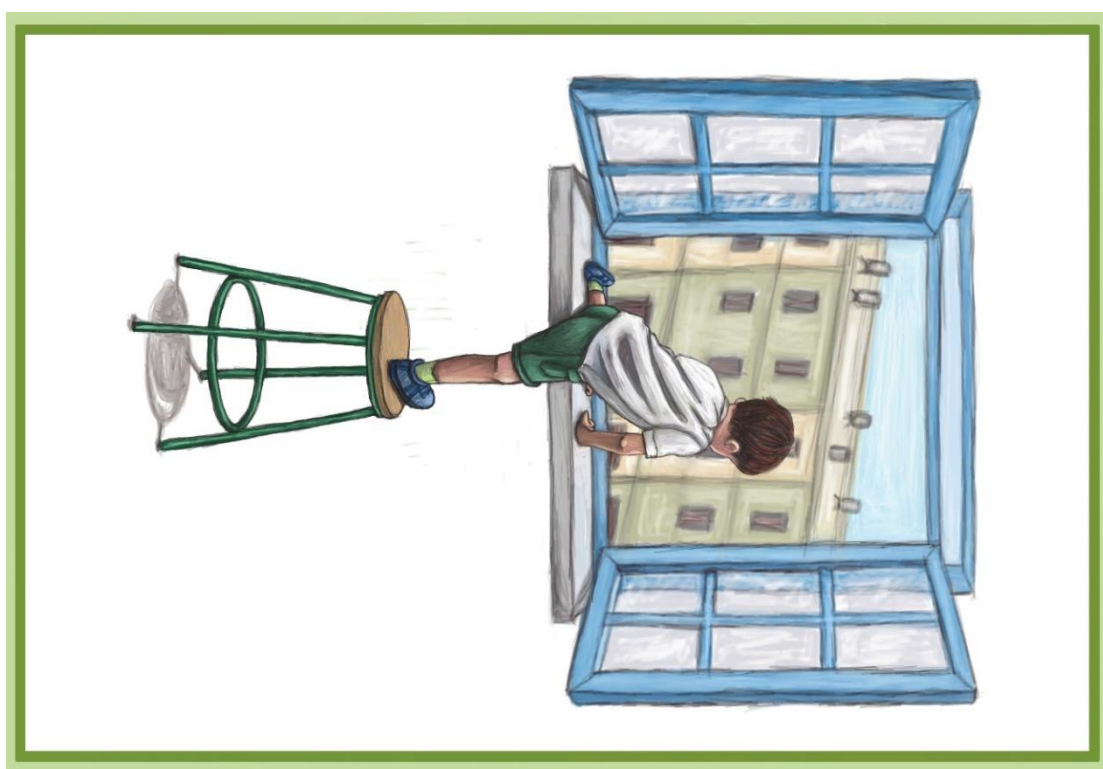

ביבליוגרפיה

- Bandura, A. (1977). Social learning theory. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
- Evans, R. I. (1989). Albert Bandura: The Man and His Ideas. New-York: Praeger.
- Norcia, A. Bombi, S. Cannoni, E. Marano, G. Physical Risk Taking in Preschoolers: A Comparison Between Children's and Mothers' Perceptions Journal of Child and Family Studies (2018)
- Mahler, M. S. (1994). Separation-Individuation: The Selected Papers of Margaret S. Mahler. Northvale, New Jersey: J. Aronson.
- Vygotsky, L.S. (1978) Mind in Society. London, England :Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts.
- Zuckerman, M. (2007). Sensation seeking and risky behavior. Washington, DC: American Psychological Association.

עומר, ח' (2000). דרור גרין (תרגום ועריכה). **שיקום הסמכות ההורית**. תל אביב: מודן.

אנטואן דה סנט אכזופרי (1952), הנסיך הקטן, עם עובד